

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Právní úprava osobního vlastnictví v československém
právu v letech 1964 – 1990**

Jakub Holubec

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Právní úprava osobního vlastnictví v československém
právu v letech 1964 – 1990**

Zpracoval: Jakub Holubec

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová Ph.D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jakub HOLUBEC**
Osobní číslo: **R18M0120P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Právní úprava osobního vlastnictví v československém právu v letech 1964 – 1990**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

- 1, ÚVOD
- 2, VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ (vlastnictví, základní typy vlastnictví, osobní vlastnictví, družstevní vlastnictví apod.)
- 3, PRAMENY VYMEZUJÍCÍ OSOBNÍ VLASTNICTVÍ V LETECH 1964 – 1990 (stručně včetně předchozích právních úprav, novelizací a dalších předpisů týkajících se osobního vlastnictví + rozdíly a vývoj v právních předpisech)
- 4, OBČANSKÝ ZÁKONÍK č.40/1964 Sb. (obsah OZ z roku 1964 a tehdejší úprava osobního vlastnictví)
- 5, VÝVOJ OSOBNÍHO VLASTNICTVÍ 1964 – 1990 (socialistické společenské a osobní vlastnictví a instituty s tím spojené, jejich vývoj a následné porovnání se stavem po novelizaci OZ v roce 1991, princip privátní autonomie, restituce, privatizace)
- 6, ZÁVĚR

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

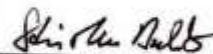
ZÁKLADNÍ ZDROJE:
Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.
Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.
Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.
Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb.
Zákoník práce č. 65/1965 Sb.
Zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb.
Notářský řád č. 95/1963 Sb.
Zákon o hospodaření s byty č. 41/1964 Sb.
Zákon o osobním vlastnictví k bytům č. 52/1966 Sb.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **22. června 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 29. srpna 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně, uvedl v ní všechny použité prameny a zdroje a v textu řádně vyznačil jejich použití.

V Praze dne 30.3.2023

.....

Jakub Holubec

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří mi v průběhu studia a při zpracování diplomové práce byli oporou. Zvláštní poděkování patří vedoucí mé práce,

JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové Ph.D.

Obsah

1. Úvod	8
2. Vymezení základních pojmů.....	9
2.1. Vlastnictví a vlastnické právo.....	9
2.2. Obsah vlastnického práva	10
2.3. Omezení vlastnického práva.....	11
2.4. Formy vlastnictví dle subjektů.....	13
2.4.1. Individuální vlastnictví	13
2.4.2. Spoluvlastnictví	13
2.5. Rozdělení vlastnických forem v letech 1964 - 1990	14
2.5.1. Státní socialistické vlastnictví.....	16
2.5.2. Družstevní socialistické vlastnictví.....	18
2.5.3. Osobní vlastnictví	19
2.5.4. Soukromé vlastnictví	21
3. Prameny vymezující osobní vlastnictví	24
3.1. Ústava 9. května a občanský zákoník z roku 1950	24
3.2. Občanský zákoník z roku 1964.....	28
3.2.1. Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb.....	29
4. Osobní vlastnictví podle občanského zákoníku z roku 1964.....	30
4.1. Úvodní zmínky o osobním vlastnictví v občanském zákoníku z roku 1964... 31	
4.2. Vybraná ustanovení o osobním vlastnictví	33
4.2.1. Socialistické společenské vlastnictví a uspokojování potřeb občanů (§123-124 OZ 1964).....	34
4.2.2. Osobní vlastnictví (§125-135)	35
4.2.2.1. Zdroj a účel osobního vlastnictví (§125 – 126)	35
4.2.2.2. Předmět osobního vlastnictví (§127-129)	39
4.2.2.3. Obsah a ochrana osobního vlastnictví (§130-132).....	43
4.2.2.4. Způsoby nabývání osobního vlastnictví (§133 – 135)	50
5. Zánik osobního vlastnictví.....	55
6. Závěr	57
7. Cizojazyčné resumé	60
8. Zdroje.....	63
8.1. Knižní zdroje.....	63
8.2. Zdroje dostupné z internetu	64
8.3. Soudní rozhodnutí.....	65
8.4. Právní předpisy	65

1. Úvod

Vlastnické právo nebo přímo osobní vlastnictví jako výlučné a přímé právní panství vlastníka nad konkrétní věcí prošlo během historie velkými proměnami a jeho vnímání vycházelo zejména z aktuálních společenských hodnot, státního zřízení a politické situace ve státě. Jeho podoba v současné době odpovídá jeho vývoji probíhajícímu v různých typech světové společnosti zejména pod vlivem různorodých ekonomických a politických faktorů. Tyto faktory dlouhodobě ovlivnily vývoj osobního vlastnictví jak v pozitivním tak negativním smyslu. V současné době, kdy je naše demokratická společnost založena na svobodě politického názoru a volnosti trhu dochází k pozitivnímu vývoji, zatímco naopak v době výrazných zásahů státního aparátu do společnosti formou znárodnění, kolektivizace apod., jak se tomu stalo v poměrně nedávné historii i na našem území, docházelo k negativním dopadům na společnost a institut vlastnictví jako takový. Právě této problematice je věnována tato práce, ve které bych v následujících řádcích rád čtenáři přiblížil vlivy socialistické éry Československa v letech 1964 – 1990 na vývoj osobního vlastnictví v závislosti na tehdejší právní úpravě až do pádu komunistického režimu v roce 1989, spolu s následnou změnou režimu na pluralitní demokracii, která též souvisela s mnoha změnami týkajícími se institutu vlastnictví.

Pro snazší orientaci v celé své práci hned z kraje vymezím základní pojmy týkající se vlastnictví, vlastnické právo jako takové a jednotlivé dělení základních vlastnických typů specifických pro dané období. Následně se budu ve své práci zabývat prameny ze kterých tento institut v jednotlivých částech vybraného období vycházel. V této části budou rozebrány jednotlivé právní předpisy a jejich novelizace, které přímo ovlivnily vývoj osobního vlastnictví po hmotněprávní stránce věci. V další části se přímo zaměřím na občanský zákoník č. 40/1964 Sb. a tehdejší úpravu vlastnictví, která v něm byla obsažena. Pokusím se rozebrat jednotlivá ustanovení v části občanského zákoníku z roku 1964, která byla tomuto institutu vyhrazena. Současně bych rád srovnal a okomentoval ustanovení, která prošla novelizací nebo byla doplněna do kodexu v roce 1982, kdy došlo k několika významným změnám v právní úpravě osobního vlastnictví v tomto zákoně. V poslední části bych se rád věnoval zániku institutu osobního vlastnictví v Československu a přiblížil několik zásadních právních dokumentů, které se na jeho zániku podílely. V poslední části pojednám především o změnách ve vývoji

osobního vlastnictví souvisejících s vývojem po tzv. sametové revoluci v roce 1989, kdy muselo dojít k mnoha politickým, sociálním i ekonomickým reformám souvisejícím se změnou režimu. V závěru bych rád shrnul celý vývoj a dopad tohoto institutu na tehdejší společnost a s vlastním názorem práci ukončil.

2. Vymezení základních pojmů

2.1. Vlastnictví a vlastnické právo

Hned z kraje této práce je podstatné vymezení základních pojmů. Základem této práce je zcela jistě pojem vlastnictví a vlastnické právo, což jsou sice dva pojmy značně související, ale v zásadě odlišné. Zatímco vlastnictví je tvořeno složkami majetkových vztahů držby, dispozic s věcmi a užíváním. Vlastnické právo je normativně regulovaný vztah vlastníka k věci. Typickou vlastností vlastnického práva je jeho absolutní působnost proti všem osobám jinak též známá pod latinským názvem – erga omnes. Absolutní právo pak ve své podstatě vyjadřuje nutnost být respektováno a zdržení se všech jednání, která by toto právo narušovala.¹

Vlastnické lze právo dělit do dvou základních kategorií a to na subjektivní a objektivní právo. Vlastnické právo v objektivním slova smyslu představuje soubor právních norem, které se přímo dotýkají a regulují vztahy vlastníků. Subjektivním pojetím pak rozumíme vztahy mezi osobami týkající se věcí, kterých se vlastnické právo dotýká. Mylně bychom se mohli domnívat, že vlastnické právo je neomezeným právem bez určených hranic výkonu. Vzhledem k tomu, že právní řád České republiky vychází z tzv. Hedemannovy koncepce, která je zakotvena v čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a vyjadřuje zásadu, že vlastnictví zavazuje. Dále z ní vyplývá, že vlastník má mimo práva i povinnosti vyplývající ze zákona a zabývá se též zneužitím vlastnického práva.²

Jelikož vlastnické právo je normativně upravený vztah vlastníka k danému předmětu, musí být tento předmět způsobilý k tomu, aby mohl být předmětem vlastnického práva. Předmětem vlastnického práva pak může být jakákoli movitá

¹ SCHELLE, Karel a kol. Základy občanského práva. 3. upravené vydání, Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing s.r.o. 2011, ISBN 978-80-7418-116-0, s. 68

² FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Brno, Masarykova univerzita Brno, 1993, ISBN 80-7239-111-9, a 2 Doplněk Brno, právní stav k 1. 1. 2002, ISBN 80-210-2793-2, s. 76

nebo nemovitá věc, stejně tak ale i duševní vlastnictví. V základě je vlastnické právo upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ale i v ústavním pořádku v usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR (dále jen LZPS, Listina). Listina v základě zaručuje právo každé osoby na možnost vlastnit majetek, ale mimo to není vlastnické právo absolutním a neomezeným. Listina deklaruje, že do vlastnického práva může být zasaženo např. formou vyvlastnění, kdy dle čl. 11 odst. 4 LZPS „*Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.*“³

Dalším omezením vlastnického práva mimo vyvlastnění mohou být daně a poplatky uvedené v čl. 11 odst. 5 LZPS, dále v odst. 3 téhož předpisu najdeme omezení ve smyslu zákazu zneužití vlastnického práva na úkor poškozování lidského zdraví, přírody a životního prostředí. V odst. 2 dále Listina stanoví, že v případě veřejného zájmu, rozvoje společnosti a národního hospodářství mohou určitý typ majetku vlastnit za jistých okolností jen určité subjekty.

Občanský zákoník zakotvuje právní úpravu vlastnického práva zejména v části třetí, která se týká věcných práv.

2.2. Obsah vlastnického práva

Obsahem vlastnického práva jsou tři základní části, a to právo držby (*ius possidendi*), právo věc užívat a požívat její plody a užitky (*ius utendi et fructu*) a právo věcí disponovat (*ius disponendi*).

Ius possidendi – vlastníkův právní nárok na držení věci fakticky ve své moci

Ius utendi et fructu – vlastníkův právní nárok na to věc změnit, spotřebovat nebo zničit. Současně vyjadřuje právo nakládat s plody původní věci – přirozenými i civilními.

³ FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Brno, Masarykova univerzita Brno, 1993, ISBN 80-7239-111-9, a 2 Doplněk Brno, právní stav k 1. 1. 2002, ISBN 80-210-2793-2, s. 75

Ius disponendi – možnost vlastníka s věcí nakládat pomocí právních úkonů (prodej, pronájem atd.) mezi živými tzv. *inter vivos*, ale i v případě smrti např. uzavřením závěti tzv. *mortis causa* ⁴.

2.3. Omezení vlastnického práva

Mimo omezení vlastnického práva v ústavněprávní rovině článkem 11 Listiny, který jsem již zmiňoval výše, lze pozorovat i omezení vlastnického práva přímo ze zákona. Zákonné omezení pak již historicky vycházelo z právního předpisu upravujícího přímo vlastnické právo – z občanského zákoníku (dále jen „OZ“). Např. v občanském zákoníku č. 40/1964, který je pro období zkoumané v této práci klíčový, se první taková skutečnost objevuje již na začátku tohoto předpisu v § 3 odst. 1. Najdeme zde omezení vlastnických oprávnění v základní rovině, kdy OZ v tomto ustanovení přímo zakazuje zásah výkonu práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů do práv a oprávněných zájmů jiných osob. Stejně tak nesmí být výkon práv konán v rozporu s dobrými mravy.⁵ V dnes platném občanském zákoníku však již toto omezení takto formulované nenajdeme. Jeho myšlenka však byla v tomtéž paragrafu a odstavci zachována v následující podobě „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“⁶ Celkově jde o obecnou zásadu vztahující se na občanskoprávní vztahy a soužití včetně vlastnického práva. V odstavci dva stejného paragrafu pak najdeme oproti předchozímu OZ nové ustanovení pod bodem e), stanovující, že vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon stanoví vznik a zánik vlastnického práva.⁷

Vzhledem k tomu, že období stanovené v tématu práce odpovídá účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964, budu dále zohledňovat vlastnické právo ve vztahu k této tehdy platné úpravě. Další ustanovení týkající se vlastnického práva zde najdeme v §123, který stanovuje obsah vlastnického práva shrnutý výše. Tedy právo držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním. Proč toto zmiňuji

⁴ SCHELLE, Karel a kol. Základy občanského práva. 3. upravené vydání, Ostrava: Nakladatelství KEY Publishing s.r.o. 2011, ISBN 978-80-7418-116-0, s. 68

⁵ §3 odst. 1 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

⁶ §3 odst. 1 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

⁷ §3 odst. 2, bod e, občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

v části týkající se omezení vlastnického práva? Protože je tento obsah podmíněn tím, že vlastník je oprávněn toto činit pouze v mezích zákona, tedy nejen v mezích občanského zákoníku, ale i dalších předpisů přímo se dotýkajících vlastnického práva.⁸ Tyto předpisy mohou omezit vlastnické právo několika způsoby. Např. způsobem zákonného předkupního práva, zákazem vlastnictví některých věcí, dále je v § 128 odst. 1 téhož zákona upraveno použití věci bez souhlasu, jehož využití přichází na řadu v případě, že osoba odlišná od vlastníka věci smí za konkrétní situace a za konkrétně stanovených okolností použít jeho věc k určitému účelu, kterého nelze bez použití této věci dosáhnout.⁹ Okolnosti využití tohoto institutu jsou velmi přísně specifikovány ve speciálních předpisech (např. stav nouze, naléhavý veřejný zájem). Použití je přípustné pouze na dobu nezbytnou, v rozsahu odpovídajícím nezbytné míře, pouze nelze li účelu dosáhnout jinak a vždy za náhradu.¹⁰

V § 128 odst. 2 téhož zákona je dále obsažena generální klauzule vyvlastnění, kdy je možné a přípustné omezení nebo úplné odnětí vlastnického práva. Základem tohoto institutu je Listina a její čl. 11, který byl již v této práci uvedený. Konkrétní úpravu dále nalezneme v dalších veřejnoprávních předpisech.¹¹ Tímto předpisem je pak zejména zákon o vyvlastnění č. 184/2006 Sb. Zákon o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě.

Nakonec nesmíme zapomenout na institut tzv. sousedských vztahů, které jsou upraveny v tehdy platném OZ v § 127 a jsou významné hlavně společenským významem. Rozsah tohoto institutu i obsah samotného ustanovení je v tomto případě dosti široký. Je stanoveno, že vlastník věci je povinen zdržet se všeho, co by nad míru přiměřenou obtěžovalo jiného, či ho zkracovalo na výkonu jeho práv. Jako příklad je zde uveden zákaz ohrožování sousedovy stavby nebo sousedova pozemku. Obtěžování souseda prachem, hlukem, stíněním, vibracemi, zákaz vniku domácích zvířat při jejich chovu, úprava vegetace, oplocení vstup na pozemky, to jsou další případy, jejichž úpravu v rovině sousedských vztahů v tomto ustanovení

⁸ §123 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

⁹ §128 odst. 1 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

¹⁰ FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Brno, Masarykova univerzita Brno, 1993, ISBN 80-7239-111-9, a 2 Doplněk Brno, právní stav k 1. 1. 2002, ISBN 80-210-2793-2, s. 77

¹¹ Tamtéž, s. 77

najdeme. Dále je zde též zmínka o odpovědnosti náhrady škody způsobené při výkonu těchto pravomocí, které se nelze zprostit.¹²

2.4. Formy vlastnictví dle subjektů

Vzhledem k tomu, že zákon jako takový žádné formy vlastnictví nerozlišuje, můžeme se v tomto případě bavit pouze o formách ve spojení se subjekty vlastnického práva. Z tohoto pohledu lze rozlišit 3 formy a to individuální vlastnictví fyzických a právnických osob, spoluvlastnictví a podílové spoluvlastnictví.

2.4.1. Individuální vlastnictví

Individuální výlučné vlastnictví je základní formou vlastnictví. Oproti spoluvlastnictví, je jeho přednostmi snazší a efektivnější využití oprávnění vlastníka a menší riziko spojené s rozhodováním a uplatňováním vlastnických práv. Tato výhoda je zejména spojena s odpadnutím povinnosti projednávat se spoluvlastníky nakládání s vlastnickými právy v případě např. prodeje, či úpravy věci.

2.4.2. Spoluvlastnictví

Mimo to, že věc může být ve výlučném vlastnictví jednoho subjektu, může být též ve vlastnictví více subjektů. Je však vyloučeno, aby k celé věci mělo vlastnické právo více vlastníků, kteří nejsou jejími spoluvlastníky. Docházelo by tak k právní kolizi. V případě, že je k věci více jednotlivých vlastnických titulů, je na uvážení soudu, který v konkurenci lépe obstojí v závislosti na časové posloupnosti, závaznosti apod.¹³ Pojem spoluvlastnictví je zakotven i v § 136 OZ,

¹² §127 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

¹³ Rozsudek NS ze dne 21. 5. 2003, sp.zn. 22 Cdo 382/2002:„Je vyloučeno, aby vlastnické právo k celé věci mělo více osob, které nejsou jejími spoluvlastníky. Mimo právní režim spoluvlastnictví nelze nabýt vlastnické právo k již existující věci, aniž by současně nezaniklo vlastnické právo jejímu dosavadnímu vlastníku, a naopak, vlastník věci, která nadále existuje, nemůže pozbýt vlastnictví k ní, aniž by jej současně nenabyla osoba jiná. V případě existence více titulů je na soudu, aby posoudil, který z nich ve vzájemné konkurenci lépe obstojí a je na rozdíl od druhého právně účinný.

který zajišťuje možnost plurality subjektů vlastnického práva. Podstatou je, že věc ve spoluvlastnictví náleží několika subjektům společně, ale z právního hlediska pohlížíme na tyto spoluvlastníky jako na jediného vlastníka. Obsah vlastnického práva tedy náleží ve spoluvlastnictví více osobám najednou.¹⁴ Nevýhodou může být rozpor v názorech jednotlivých spoluvlastníků ohledně nakládání s majetkem. Vztahy mezi spoluvlastníky lze rozlišit na vnější a vnitřní. Vnější vztahy jsou vůči třetím osobám, vnitřní vztahy vznikají mezi spoluvlastníky navzájem. Dále lze spoluvlastnictví rozlišit na podílové a bezpodílové.

Podílové spoluvlastnictví – každý z vlastníků disponuje zlomkem či procentem udávajícím míru, jakou se vlastník podílí na právech a povinnostech ve vztahu k předmětu vlastnického práva. *Není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech spoluvlastníků stejné.*¹⁵ Práva spoluvlastníků jsou však specifická ve vztahu k tomuto typu vlastnictví. Specialitou je například předkupní právo vůči ostatním spoluvlastníkům v případě převedení podílu na jinou osobu vyjma osoby blízké.¹⁶

Bezpodílové spoluvlastnictví – týká se institutu společného jmění manželů (dále jen SJM). Každému z vlastníků náleží vlastnické právo k celé věci, přičemž je omezeno vlastnickým právem druhého vlastníka. SJM jako institut vzniklo novelou zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, účinnou od 1. 8. 1998.

2.5. Rozdělení vlastnických forem v letech 1964 - 1990¹⁷

V období let 1964 - 1990, kterým se v této práci zabývám, bylo pro komunistickou ideologii podstatné typizovat a rozdělit vlastnictví do několika kategorií. Československý právní řád tak upravil rozdělení vlastnictví do několika

Soud se v takovém případě neobejde bez posuzování titulů z hlediska jejich časové posloupnosti, jejich právních účinků, závaznosti, popř. vykonatelnosti.“

¹⁴ §136 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

¹⁵ §137 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

¹⁶ §140 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

¹⁷ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 442-443

základních skupin v závislosti na kritériích opírajících se o marxisticko - leninskou tezi. Byly vymezeny čtyři základní druhy vlastnictví, a to:

- a) státní socialistické vlastnictví,
- b) družstevní socialistické vlastnictví,
- c) osobní vlastnictví,
- d) soukromé vlastnictví.

S vývojem právního pořádku na území Československa docházelo také k proměnám v tomto dělení. Např. v roce 1964 s přijetím nového občanského zákoníku došlo k nahrazení pojmu státní vlastnictví tzv. socialistickým společenským vlastnictvím, což mělo zřejmě předcházet „ideálnímu“ splynutí všech forem vlastnictví do jednoho, což je předpokladem komunistické ideologie. Vyhranění a specifikace jednotlivých typů vlastnictví byla podložena právními předpisy, ale i postuláty marxisticko – leninské doktríny. Důležitým aspektem pro vyhranění vlastnické typologie byla problematika vlastnictví výrobních prostředků, kdy § 148 Ústavy z roku 1948 stanovil, že „*Výrobní prostředky jsou buď národním majetkem, nebo majetkem lidových družstev, anebo jsou v soukromém vlastnictví jednotlivých výrobců.*“ , což se ukázalo mimo další dopady v znárodňovacím procesu a legislativě. Dále platilo, že výrobní prostředky nesměly být využívány k výdělečné činnosti a k zisku na úkor pracujícího lidu neboli dělnické třídy, na jejíž ochranu socialistická ideologie kladla obecně ve společnosti největší důraz. Z toho důvodu mohly být výrobní prostředky výhradně v socialistickém vlastnictví, které jejich zneužívání vylučovalo a samo o sobě nebylo typem vlastnického práva, ale bylo souborem upřednostněných a legislativně uznaných typů práva rozdělených na družstevní, osobní a státní vlastnictví. Socialistické vlastnictví bylo propagováno zejména jako zdroj bohatství a síly československé republiky, jež je nedotknutelný, nezczitelný a hlavně v obvyklých situacích nepřevoditelný do vlastnictví soukromého, jak bylo přímo upraveno v §100 OZ z roku 1950.

Hlavnímu rozdílu v pojetí socialistického vlastnictví oproti soukromému vlastnictví, jakožto buržoaznímu typu, se věnoval OZ z roku 1964, jenž věnoval pozornost zejména vymezení typu majetku vyhovujícího socialistickému typu vlastnictví v souvislosti s odlišením a rozdělením dvou individuálních typů vlastnictví a to osobního a soukromého. Občanský zákoník z roku 1964 např. stanovil, že zdrojem osobního vlastnictví je především práce občana ve prospěch

tehdejší společnosti získaný podle měřítek své doby poctivou prací, což byla podmínka, aby takto získaný majetek požíval právní ochrany osobního vlastnictví.¹⁸ Dále bylo v tomtéž předpisu přesně stanoveno, co do osobního vlastnictví reálně spadá. Konkrétně se jednalo o příjmy a úspory z práce a sociálního zabezpečení, věci domácí a osobní spotřeby, rodinné domky a rekreační chaty.¹⁹ Zajímavým vymezením je též osobní vlastnictví ve vztahu k rodinnému domku, kdy byl vymezen nejen rozsah a objem majetku, ale i velikost konkrétních obytných částí.²⁰ Žádná jiná relevantní a přesná hranice co se týče množství a objemu majetku v osobním vlastnictví však neexistovala. Jediným a hlavním vodítkem v případě soudního sporu byl § 126 téhož zákona, který stanovil, že osobní vlastnictví slouží k uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů. Posouzení soudů bylo však v tomto ohledu již značně individuální.

Typologie a charakteristika vlastnického práva byla však v ústavě a občanském zákoníku zakotvena jako obecné vymezení. Toto potvrzuje i Ústava z roku 1960, ve které najdeme označení státního a družstevního vlastnictví jako základních vlastnických forem. Nejedná se však o jediné, výlučné vlastnické formy.²¹

2.5.1. Státní socialistické vlastnictví

Legislativní zakotvení státního socialistického vlastnictví lze najít v ustanovení §100 OZ z roku 1950 jak již bylo zmíněno výše. Konkrétně *„společenské, socialistické vlastnictví je nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu.“*

Tímto ustanovením byla vyjádřena skutečnost, že výrobní poměry založené na kapitalistickém nastavení společnosti byly překonány jednotnou myšlenkou socialismu založenou na socialistickém vlastnictví výrobních prostředků a výrobou založenou na práci socialistické společnosti. Socialistické vlastnictví výrobních prostředků tak mělo podpořit rozvoj socialistického plánování a produktivity práce

¹⁸ §125 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění účinném od 1. 4. 1964

¹⁹ §127 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění účinném od 1. 4. 1964

²⁰ §128 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění účinném od 1. 4. 1964

²¹ čl. 8, odst. 1 zák. č. 100/1960 Sb., Ústavní zákon

dělnické společnosti. Mělo tedy být základním pilířem pro rozvoj a výstavbu ideální společnosti.²²

Podoba státního socialistického vlastnictví se tedy rozvíjela v závislosti na politické situaci, hospodářským a společenským poměrům s ideálem všelidového státu a společnosti s rovným přístupem k státnímu majetku.²³

Výrazně odlišný byl celkový postoj k právní terminologii v tehdejší době, kdy se autoři jako např. Viktor Knapp, jehož díla jsou mi podkladem pro tuto část práce, snažili odklonit od tradičního římského práva s jakousi myšlenkou vytvoření vlastní socialistické právní nauky, která je v kontextu tehdejší doby pochopitelná. Z dnešního pohledu však můžu ze svého pohledu označit následující výrok Viktora Knappa týkající se problematiky státního socialistického vlastnictví za poněkud úsměvný: „*Pokud jde tedy o obsah státního socialistického vlastnictví, můžeme romanistickou veteš o ius utendi, fruendi a abutendi atd., kterou jsme pracně memorovali na universitách, zatím nechat odpočívat v klidu a pokoji. Myslím, že o obsahu státního socialistického vlastnictví více nežli učebnice římského práva nebo různé jejich odvary o právu občanském u nás poučí pohled do generální linie, usnesené IX. sjezdem KSČ, a to zejména do projevu presidenta republiky Klementa Gottwalda.*“²⁴

Dle marxistické ideologie je předpokladem vzniku státního vlastnictví znárodnění výrobních prostředků následujících po revoluci dělnické třídy, kdy se následně stane vlastníkem majetkových hodnot stát. Stát pak jako vlastník národního majetku vystupuje jako reprezentant společnosti a subjekt státního vlastnictví. Jedná se tedy o kolektivní společenské vlastnictví reprezentované jedním subjektem vlastnického práva – státem.²⁵ Dalšími způsoby nabývání vlastnického práva formou státního socialistického vlastnictví bylo např. propadnutí věci či majetku v trestním řízení, placením daní, mezinárodním obchodem atd. Kromě nejvýznamnějšího způsobu – znárodnění, se státního

²² KNAPP, Viktor. Vlastnictví v lidové demokracii. Praha: Orbis, 1952, str. 252

²³ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 444

²⁴ KNAPP, Viktor, Operativní správa národního majetku národními podniky, in K otázkám nového občanského práva, Praha 1950, str. 15

²⁵ KNAPP, Viktor. Vlastnictví v lidové demokracii. Praha: Orbis, 1952, str. 253

socialistického vlastnictví nabývalo především rozšířenou socialistickou reprodukcí, která neustále produkovala nové materiální statky, kterými se rozmnožoval celkový fond státního socialistického vlastnictví, jinak národního majetku.²⁶

2.5.2. Družstevní socialistické vlastnictví

Družstevnictví a lidová družstva byla upravena v rámci Ústavy 9. května z roku 1948 v § 157. Úprava družstevního vlastnictví vycházela především z potřeby stanovení obecných zásad družstevních poměrů vycházejících z děl J. Stalina zabývajícím se kolchozním vlastnictvím. Stejně jako státní vlastnictví bylo vlastnictví družstevní založeno na kolektivním přisvojování majetku. V hierarchii vlastnických forem by se dalo zařadit někam mezi státní vlastnictví a vlastnictví osobní, kdy toto zařazení zároveň určuje meze této formy vlastnictví. Platilo logické omezení, že jakákoli věc, která se mohla stát státním vlastnictvím nebo jím byla, nemohla spadnout do „níže situovaného“ družstevního vlastnictví. Naopak ale věci individuálního vlastnictví lze do družstevního převést.²⁷

Subjektem družstevního vlastnictví byla tedy lidová družstva a celkově byl tento typ vlastnictví vhodný především pro průmyslové výrobní prostředky se kterými pracuje dělnická třída. Jejich cílem bylo dle §157 Ústavy 9. května sledování obecného zájmu, kolektivní pracovní nasazení, předcházet vykořisťování cizí pracovní síly. Důvodem pro nižší postavení družstevního vlastnictví na úkor státního socialistického vlastnictví byl fakt, že v lidových družstvech byl obecně užší a kvalitativně slabší kolektiv než v případě státního aparátu. I když předměty družstevního vlastnictví byly rozmanité, těžiště tohoto typu vlastnictví bylo v průmyslu, hlavně na výrobních prostředcích, se kterými pracovala dělnická třída společnosti. Rozdíl byl v tomto směru především v typu výrobních prostředků, které lze rozdělit na výrobní a zemědělské. Právě zemědělské výrobní prostředky spadaly spíše do vlastnictví družstevního a výrobní do státního socialistického

²⁶ KNAPP, Viktor. Hlavní zásady československého socialistického občanského práva, Státní nakladatelství politické literatury, Praha, 1958, str. 26

²⁷ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 447

vlastnictví, neboť povaha těchto prostředků odpovídala složení lidových družstev, skládající se zejména z řemeslníků a rolníků.²⁸

Lidová družstva byla co se týče právní formy právními osobami, které vykonávaly svoji činnost přímo a svým jménem, včetně výkonu vlastnického práva.²⁹

2.5.3. Osobní vlastnictví

I přes tehdejší režim preferovaný systém kolektivního vlastnictví vyjádřený v předchozích kapitolách, byl stále zřetelný vliv původního právního systému předcházejícímu socialistickému zřízení Československa. Právě toho je důkazem forma osobního vlastnictví, která sice odpovídala ideologickým myšlenkám, ale v zásadě se individuální vlastnictví tohoto typu vymykalo plánovanému směřování společnosti. Naproti tomu soukromé vlastnictví bylo přímo v rozporu s marxistickým učením jako obraz kapitalistické společnosti. Rozdíl soukromého a osobního vlastnictví je patrný již z tzv. Komunistického manifestu z konce 19. stol., kde byla zastávána myšlenka zrušení soukromého vlastnictví ve prospěch společnosti, naproti tomu ale komunisté připouštěli jistou formu individuálního avšak omezeného vlastnictví, čímž bylo vlastnictví osobní. Engels připouští v následujícím úryvku existenci osobního vlastnictví: „*Společenské vlastnictví se vztahuje na půdu a jiné výrobní prostředky (...), individuální vlastnictví nemůže sloužit k vykořisťování člověka člověkem.*“³⁰, avšak individuální vlastnictví musí být též regulované.³¹

Dalším pohledem na rozdělení soukromého a osobního vlastnictví je i přístup V. Knappa, který stanovil, že objektem soukromého vlastnictví jsou výrobní prostředky a výrobky určené pro osobní spotřebu, ale dosud ve výrobním a distribučním sektoru. Objekty osobního vlastnictví jsou spotřební statky. Soukromé

²⁸ KNAPP, Viktor. *Vlastnictví v lidové demokracii*. Praha: Orbis, 1952, str. 353

²⁹ Tamtéž, str. 354

³⁰ ENGLÉS, B. *Antidürring*, Svoboda 1949, str. 112.

³¹ BĚLOVSKÝ, Petr. *Občanské právo*. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 448

vlastnictví označuje za vykořisťovatelské vlastnictví, zatímco osobní vlastnictví dle jeho názoru využití jiné pracovní síly vylučuje. S tím souvisí i slova Manifestu Komunistické strany: „*Komunismus nebere nikomu možnost přivlastňovat si společenské výrobky, bere jen možnost zotročovat si tímto přivlastňováním cizí práci.*“³² Soukromé vlastnictví je podle Knappa typickou formou vlastnictví buržoazního, zatímco osobní vlastnictví je typickou formou v socialistické společnosti a doplňkem socialistického vlastnictví.³³

Dále V. Knapp zastává názor, že není možné vidět jednotlivé formy vlastnictví ve společnosti jako kategoricky oddělené skupiny, ale formy vlastnictví je potřeba vidět v otevřených hospodářských souvislostech. Socialistické a osobní vlastnictví byli prý progresivními formami přivlastňování v naší společnosti, které měly spojitost ve společenské a hospodářské souvislosti. Soukromé vlastnictví bylo naproti tomu upadající formou a přežitkem bývalého režimu, která postupně vymizí v rámci budování socialistické republiky. Souvislost mezi socialistickým vlastnictvím zahrnující vlastnictví výrobních prostředků a osobním vlastnictvím prostředků sloužících k osobní spotřebě, je daná souvislostí socialistické výroby s osobní konzumací občanů.³⁴

Základní vymezení osobního vlastnictví bychom našli v Ústavě z roku 1948 konkrétně v ustanovení § 158, které udělalo prostor osobnímu vlastnictví pro jeho následující začlenění v občanském zákoníku z roku 1950. Ústava přímo nezaručovala a necharakterizovala pojem osobního vlastnictví, ale vymezením že „osobní majetek je nedotknutelný“ ve výše zmíněném ustanovení dala osobnímu vlastnictví pevný základ. Stejně tak najdeme v této ústavě bližší specifikaci, že osobním majetkem jsou myšleny úspory z práce, dědictví a věci osobní spotřeby, z čehož vychází a blíže stanovuje OZ z roku 1950. Právě úpravy a členění vlastnictví v Ústavě z roku 1948 dávalo již tušit budoucí úpravu a typologii všech forem vlastnictví v budoucím občanském zákoníku.³⁵

³² MARX, K., ENGELS, F., 1848, Manifest Komunistické strany, dostupné z: <https://www.marxists.org/slovak/marx-engels/1848/manifest/index.htm>

³³ KNAPP, Viktor. Vlastnictví v lidové demokracii. Praha: Orbis, 1952, str. 369

³⁴ Tamtéž str. 369-370

³⁵ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 449

Pokud zabádáme ještě více do historie, lze najít spojitost mezi Ústavou 9. května a Stalinistickou ústavou z roku 1936, která se v čl. 10 též zabývala osobním vlastnictvím: „Osobní vlastnické právo na své pracovní důchody a úspory, na obytný dům a vedlejší domácí hospodářství, na předměty domácího hospodářství a domácí potřeby, na předměty osobní spotřeby a osobního pohodlí, stejně jako dědické právo na osobní vlastnictví občanů je chráněno zákonem.“³⁶ Dalším vývojem tohoto institutu se budeme zabývat v následujících kapitolách.

2.5.4. Soukromé vlastnictví

I když jsem se v předchozích kapitolách již zmiňoval v souvislosti s ostatními formami vlastnictví za socialismu i o vlastnictvím soukromém, vždy jsem ho pouze negativně vymezoval v rámci hledání rozdílů tohoto institutu vůči ostatním formám vlastnictví.

V. Knapp rozdělil soukromé vlastnictví dále do dvou forem a to na:

- a) *Soukromé vlastnictví drobných výrobců*, které se vyskytovalo zejména v zemědělské a řemeslné výrobě
- b) *Soukromé vlastnictví kapitalistické*, které se vyskytovalo jen v zemědělské výrobě (kulaci³⁷) a ve městech, pokud jde o vlastnictví k činžovním domům. V průmyslu soukromé kapitalistické vlastnictví vzhledem k znárodnění výrobních prostředků již ztratilo význam³⁸

Socialistické zřízení tehdejšího Československa zejména usilovalo o potlačení a omezení soukromého vlastnictví, což je obecným znakem totalitních režimů. Nedomnělnost a právní základní jistota soukromého vlastnictví je rozdílem, mezi demokratickými a totalitními režimy.

Stejně tak bylo soukromé vlastnictví vnímáno i v socialistickém Československu, v období počátku 50. let bylo vnímáno jako přežitek původní doby

³⁶ „Stalinská ústava“ SSSR 1936, čl. 10, dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/nejdemokratictejsi-ustava-sveta-navrh-nove-sovetske-ustavy-z-roku-1936/>

³⁷ *Kulak* je ruské označení pro středního až bohatého rolníka. Původně to byl i řídce používaný výraz pro vesnického lichváře.

³⁸ KNAPP, Viktor. Hlavní zásady československého socialistického občanského práva, Státní nakladatelství politické literatury, Praha, 1958, str. 34

a do jisté míry tolerováno ze setrvačnosti, která vycházela z původně buržoazní společnosti, v období druhé poloviny 50. let se již stávalo v tehdejší režimu nežádoucím. I přes snahu režimu o jeho zánik se však komunistům jeho vymýcení po právní ani společenské stránce nedařilo. Jeho úprava byla i v Občanském zákoníku z roku 1964 skryta v závěrečných ustanoveních, konkrétně v § 489, části 8., kde najdeme následující: „*Občanskoprávní vztahy vznikají i z individuálního vlastnictví k věcem, jež nejsou předmětem osobního vlastnictví (soukromé vlastnictví); také toto vlastnictví je chráněno proti neoprávněným zásahům.*“³⁹ Jedná se v podstatě o důkaz a reflexi neúspěšného ideologického pokusu o změnu společnosti. Zde se můžeme setkat s rozporuplnými názory v tehdejší odborné literatuře, kdy část autorů považuje pokrytecky soukromé vlastnictví za vymýcené, zatímco někteří autoři jeho existenci stále přiznávají. V. Knapp, jehož citace v této práci velmi často používám, též s kolegou K. Plankem ve své učebnici československého občanského práva z roku 1965 přiznávají existenci soukromého práva následujícím výrokem: „*Ve vlastnictví soukromém je dosud zejména část půdy, výrobní prostředky dosud individuálně hospodařících řemeslníků a rolníků a obytné domy, které nejsou v osobním vlastnictví (např. činžovní domy, avšak i rodinný domek, vlastní li jich též vlastník víc, atd.)*.“⁴⁰ Citlivým tématem byla existence soukromého vlastnictví na přelomu 50. a 60. let, protože toto období bylo považováno za vrchol výstavby socialismu a paradoxně i v tomto období soukromé vlastnictví stále existovalo.⁴¹

Tato skutečnost svědčí o nedokonalosti socialistické ideologie a je z mého pohledu náznakem, že již v tehdejší době bylo jasné, nakolik se nelze ideálům socialismu dokonale přiblížit. Již během příprav nového občanského zákoníku na začátku 60. let bylo z tohoto důvodu požadováno vypuštění názvu „soukromé vlastnictví“ z právní terminologie, jako termínu stojícího v naprostém rozporu proti myšlenkám komunismu. Právnícká veřejnost se však proti těmto požadavkům

³⁹ §489 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění účinném od 1. 4. 1964

⁴⁰ PLANK, Karol. KNAPP, Viktor. Učebnice československého občanského práva: Vysokošk. učebnice. Sv. 1, Obecná část. Praha: Orbis, 1965., str. 13

⁴¹ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 454

sjednotila, ohradila a následkem jejího vlivu bylo soukromé vlastnictví jako termín i nadále zachováno.⁴²

Soukromé vlastnictví bylo zachováno s ohledem na postupnou aplikaci komunistických reforem, která byla méně radikální než v SSSR, kde došlo de facto k plošnému vyvlastnění majetku a soukromé vlastnictví bylo vymýceno. Následně se právní ideologie Československa spokojila s názorem, že soukromé vlastnictví nemusí být zcela odstraněno, ale postačí jeho proměna způsobená vlivem socialistické společnosti, která soukromé vlastnictví jako institut zformuje. Myšlenka kapitalistického soukromého vlastnictví byla potlačena na úkor vyzdvižení soukromého vlastnictví drobných výrobců, kteří nijak neškodili společnosti a režim je toleroval. Mělo se jednat o jakousi přechodnou formu mezi kapitalistickou formou soukromého vlastnictví a osobním vlastnictvím. Konkrétně se jednalo především o zemědělskou půdu a stavební pozemky, které sice nemohli být výlučně předmětem individuálního vlastnictví jako výrobní prostředky, jenž spadají do státního socialistického vlastnictví. Existovala však možnost holého vlastnictví k tomuto majetku, kdy i přes družstevní nebo státní hospodaření měl původní vlastník k tomuto majetku stále holé vlastnické právo.⁴³

Zajímavým důsledkem ve spojitosti s předchozím odstavcem bylo i zrušení zásady *superficies solo cedit*, kdy došlo k oddělení vlastnictví stavby a pozemku, na kterém je postavena. Účelem bylo samostatné hospodaření družstev s majetkem a zamezení právnímu spojení stavby s družstevními pozemky, které zůstávaly ve výše zmíněném holém vlastnictví původního vlastníka i po vstupu do družstva. Pokud by totiž zásada nebyla zrušena, vznikaly by nežádoucí situace, kdy stavba vznikne financováním družstva, ale na soukromém pozemku původního vlastníka, čímž by se následně, pokud by stavba náležela pozemku, rozšiřovalo soukromé vlastnictví. Rozšiřování soukromého vlastnictví bylo nežádoucí. Absurdní situace však vznikaly i nadále například v případě, kdy vlastník pozemku vystoupil z družstva a měl opět nárok na půdu do družstva vloženou, na jeho pozemku však stála stavba, která nebyla jeho, ale byla postavena a ve vlastnictví JZD. Zde

⁴² JIČÍNSKÝ, Z. Právní myšlení v 60. letech a v době normalizace, Praha 1992, ISBN 80-85431-24-6, str. 35

⁴³ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 455

existovala možnost výměry náhradních pozemků v případě hospodářského střetu družstva a vlastníka půdy.⁴⁴

3. Prameny vymezující osobní vlastnictví

Jelikož osobní vlastnictví bylo institutem občanského práva, v této kapitole bych rád čtenáři přiblížil vývoj občanského práva v letech 1964 – 1990, ale i přechozí právní úpravy, z nichž občanské právo v tomto období vychází. Osobní vlastnictví bylo součástí vývoje těchto právních řádů a budu na jeho úpravu průběžně odkazovat.

3.1. Ústava 9. května a občanský zákoník z roku 1950

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník byl typický svým výrazně ideologickým zaměřením a zrodil se jako jeden z produktů tzv. právníké dvouletky. Právníká dvouletka bylo označení pro období let 1948 – 1950 a v jejím rámci probíhala kodifikační „reforma“ právních předpisů, která měla vést k jednotnému hospodářskému plánu a stabilizaci nového režimu. Právníká dvouletka byla realizována Ministerstvem spravedlnosti prostřednictvím několika komisí. Všem komisím byla v průběhu kodifikace nadřazena tzv. politická komise, která zkoumala harmonii nových změn s ideály režimu.

O ideologickém zaměření občanského zákoníku z roku 1950 rozhodla již Ústava 9. května. Článek XII. a kapitola 8. věnující se hospodářskému zřízení, jasně určily hlavní zásady budoucího směřování občanského práva. Základem ustanovení, která najdeme v těchto částech Ústavy je znárodnění nerostného bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví. Dále vlastnictví půdy, vyjádřené zásadou, že půda patří všem, kdo na ní pracují.

⁴⁴ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 456

Přijetím občanského zákoníku v roce 1950 byla konečně po skoro 150 letech ukončena platnost obecného občanského zákoníku AbgB. Tento zákoník z roku 1811 byl významným juristickým dílem a byl bez milosti pochován pod vahou nové socialistické ideologie. Byl odsouzen jako buržoasní právní předpis rakousko – uherské společnosti dychtící po moci na úkor vládnoucí třídy feudálů. Nový občanský zákoník z roku 1950 byl vnímán především jako vítězství vůle pracujícího lidu. Důvěra v něj byla vkládána natolik, že měl dle tehdejšího poslance dr. Bartušky, jenž tehdy vedl parlamentní projev k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku, doprovodit československý národ na nešťastnějším úseku dějin, při budování socialismu.⁴⁵

Vláda u moci věděla, že nový občanský zákoník musí jasně stanovit nově upravené vlastnické poměry. Za nejdůležitější a vrcholný institut bylo označeno Národním shromážděním společenské socialistické vlastnictví.

Co se týká znaků této nové občanskoprávní úpravy, občanský zákoník z roku 1950 vznikl v době, kdy bylo zásadním rysem tehdejší ekonomiky rozdělení socialistického, malovýrobního a soukromého sektoru. Právě těmto sektorům se občanský zákoník z roku 1950 věnoval, vyjadřoval se k nim, byť stály na zcela odlišných principech a základech. Současně je musel vzájemně respektovat a jednotlivá ustanovení postavit natolik univerzálně, aby byla použitelná ve všech odvětvích. Z toho důvodu zachoval vysokou obecnost a abstraktnost právní úpravy, díky čemuž mohlo být i mnoho ustanovení použito po revoluci v roce 1989. I přesto však obsahoval mnoho ustanovení přímo vycházejících ze socialistické ideologie.⁴⁶

Novým základem a páteří občanského zákoníku z roku 1950 se stalo socialistické vlastnictví. Záměrně bylo potlačeno předchozí nemarxistické pojetí vlastnictví, které bylo dříve vnímáno jako neomezené právní panství nad věcí a je nahrazeno po sovětském vzoru vlastnictvím ve formě společenského vztahu, kdy se jedná o právo jednotlivce, či kolektivu, používat výrobní prostředky ve svém zájmu na základě soustavy třídních poměrů. Obsahem důvodové zprávy týkající se

⁴⁵ MALÝ, Karel. SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989, Praha: Karolinum, 2004, ISBN:80-246-0863-4, str. 472

⁴⁶ Tamtéž str. 474

§ 108-110 občanského zákoníku je stanovisko, že úprava vlastnického práva nespočívá na jeho definici, ale na jeho omezení.⁴⁷

Nehledě na rozdělení vlastnictví do několika forem, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, věnuje občanský zákoník z roku 1950 zvláštní ochranu socialistickému vlastnictví, jakožto hospodářské základně společnosti. Občanský zákoník z roku 1950 označil předměty státního socialistického vlastnictví za nezczitelné, aby nehrozil přesun tohoto majetku do soukromého vlastnictví, které bylo nežádoucí. Co se týče osobního vlastnictví, zde přinesl tento zákoník rámcovou úpravu v §105, kde vymezil věci, které mohli být předmětem této formy vlastnictví.

Na novém základu byla postavena též úprava závazkového práva. Nový občanský zákoník preferoval smluvní ujednání v případě vztahů ve společnosti týkajících se dohod mezi podniky ve státním vlastnictví v souladu s dlouhodobým plánem. Z toho důvodu byl zaveden pojem hospodářské smlouvy, který měl převýšit svým významem klasická občanskoprávní ujednání a přímo vyjadřoval smlouvy jimiž se dosahovalo jednotného hospodářského plánu. Občanský zákoník z roku 1950 měl přímo upravit oblast hospodářských vztahů mezi socialistickými organizacemi a navazoval na zákon č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži. Hospodářským smlouvám však bylo v občanském zákoníku věnováno jen jediné ustanovení, proto byla podrobnější úprava obsažena následně v speciální úpravě zák. č. 69/1958 Sb., o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi. Dále byly nově vytvořeny národní a komunální podniky, podniky státního obchodu aj. Jejich podstata byla stát se operativními správci národního majetku, kdy užší kolektivní orgán hospodaří s majetkem většího množství občanů. Národní podniky dostávaly majetek pouze do operativní správy a ne do vlastnictví. Zůstávaly samostatně hospodařícími jednotkami, ale výtěžek tohoto hospodaření náležel veškerému lidu.⁴⁸

Socialistickými vlastníky mohli být jen stát a lidová družstva. Stát měl možnost svůj majetek spravovat buď sám prostřednictvím ministerstev, nebo správu delegoval na národní a jiné podniky.

⁴⁷ MALÝ, Karel. SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989, Praha: Karolinum, 2004, ISBN:80-246-0863-4, str. 474

⁴⁸ Tamtéž, str. 476

Z obecného pohledu základních zásad občanský zákoník z roku 1950 porušil právní rovnost mezi subjekty a to v ustanovení §21 ve kterém následujícím výrokem: „*Právníkům osobám socialistickým, zejména dobrovolným organizacím vytvářeným lidem a národním nebo komunálním podnikům, přísluší zvláštní ochrana.*“⁴⁹, přiznává jasnou preferenci a zvláštní ochranu socialistickým právníkům osobám.⁵⁰

Ustanovení §21 však nebylo jediným „přešlapem“ tehdejší kodifikace. Dalším ustanovením, které se negativně projevilo na právním vývoji a zejména jistotě občanů v Československu bylo ustanovení §25, kterým bylo upuštěno od klasické zásady římského práva *superficies solo cedit*, která stanovila stavbu jako součást pozemku, na kterém byla postavena. Opuštění od této zásady bylo zdůvodněno kolektivizací probíhající na venkově, kdy hospodařící družstva realizovala své stavební záměry na pozemcích, které byly stále fakticky ve vlastnictví původních majitelů. Dalším nezdařilým pokusem o novelizaci občanského zákoníku bylo upuštění od předchozího způsobu nabývání vlastnického práva k nemovitostem. Dříve bylo k nabytí vlastnického práva jak právního titulu vznikajícího např. z kupní smlouvy, či jiných forem, tak provedení zápisu do pozemkových knih nebo uložení listiny u soudu. Nový občanský zákoník od tohoto principu upustil a stanovil, že vlastnické právo k věcem movitým i nemovitým vzniká již v momentě perfekce smlouvy. Zápis do pozemkových knih měl již jen deklaratorní druhotnou povahu.⁵¹

Co se týká celkového zhodnocení občanského zákoníku z roku 1950, dalo by se říct že došlo vlivem tehdejší marxisticko-leninské ideologie zejména ke zjednodušení předpisu. Vysoká abstrakce tohoto zákoníku umožnila, aby některá ustanovení byla použita i po změně režimu v roce 1989. Další vývoj občanského práva se vyvíjel v kontextu přijetí nové ústavy v roce 1960 a prohlášení Československa za socialistický stát.

⁴⁹ §21 občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.

⁵⁰ MALÝ, Karel. SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989, Praha: Karolinum, 2004, ISBN:80-246-0863-4, str. 477

⁵¹ Tamtéž, str. 480

3.2. Občanský zákoník z roku 1964⁵²

Během dalšího vývoje ve společnosti, jejíž principy byly nově zakotveny v ústavě z roku 1960, bylo nutné přistoupit ke změnám které se v kontextu nové ústavy dotknou i občanského zákoníku a občanského práva. I když zákoník z roku 1950 nebyl hodnocen negativně, již docházelo k rozporům s ideály nového socialistického zřízení Československa. Místo vědeckého rozboru situace však byla tvorba nového občanského zákoníku výrazně ovlivněna politickou situací a politickými požadavky, které z této situace pramenily. Vyřešena byla i otázka kodifikace hospodářského práva a občanského práva, která nebyla do té doby vyjasněná a politickou direktivou byla podpořena realizace a kodifikace tří nových zákoníků a to hospodářského zákoníku č. 109/1964 Sb., zákoníku mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb. a OZ 1964.

Nový OZ 1964 tedy stál na rámcových myšlenkách marxismu – leninismu a upravoval zejména socialistické vztahy v tehdejší společnosti. Tento kodex se zásadně odchýlil od právních zvyklostí evropského kontinentálního práva, neboť jeho cílem byla úprava občanského práva v nové formě a obsahu v kontextu změny společnosti a socialistického politického smýšlení, proto byl pojat tak, aby mohl být aplikován na nově se tvořící vztahy v socialistické hospodářské soustavě. Základní hodnoty položené občanským zákoníkem z roku 1964 spočívali v podvolení se zájmů občana socialistické většinové společnosti s vzájemnou výpomocí, kdy společnost (stát) poskytuje občanovi sociální jistoty. OZ 1964 zajistil dohled a stal se nástrojem pro řízení společnosti chránící její zájmy a hodnoty. Primárně se věnoval vztahu státu a občana na úkor vztahů mezi jednotlivými občany. Většina ustanovení OZ 1964 měla kogentní formu až na výjimky, které byly konkrétně stanovené.⁵³

Oproti předchozímu občanskému zákoníku došlo k zúžení věcné působnosti. Obecně bylo potlačeno samostatné rozhodování jednotlivců. Dále bylo upraveno i stávající pojmosloví a tradiční pojmy nahrazeny novými (nájemní smlouva/osobní užívání bytu aj.). Co se týká zúžení obsahu, byly zcela vypuštěny instituty užívané v běžném životě, jako sousedské právo, držba, vydědění, zástavní právo... Zvláštní bylo též vyjádření důvodů absence těchto institutů. Např.

⁵² dále jen „OZ 1964“

⁵³ KRATOCHVÍL, Z. Nové občanské právo, 1. vydání, Praha: Orbis, 1965, s. 37

sousedské právo bylo vypuštěno, protože se předpokládalo, že v beztrídní společnosti konflikty mezi sousedy zcela vymizí. Soudy tak měly v tomto ohledu poněkud zkrácené možnosti a museli se uchýlit k obecným ustanovením jako např. čl. VII. občanskoprávních zásad, který se týkal zákazu zneužívání práv proti občanům ve společnosti.⁵⁴

Změnami v obsahu občanského zákoníku z roku 1964 oproti předchozím předpisům bylo budování nových institutů. Kupní smlouva a smlouva o dílo byla např. označena za dohodu, kdy proti sobě stojí subjekty se zájmy v rozporu. Koupě věci byla z toho důvodu upravena ne jako smlouva, ale jako služba obyvatelstvu, kterou se za úplatu převádí vlastnické právo. Úprava zástavního práva byla vypuštěna z důvodu typických rysů předchozí kapitalistické společnosti, která byla za socialismu nežádoucí. Zástavní právo se týkalo zejména finančního a obchodního kapitálu a bylo nahrazeno omezením převodu nemovitosti. I přes následující drobné novelizace v období socialismu zůstal občanský zákoník z roku 1964 ve své podstatě nezměněný.

3.2.1. Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb.

Jak jsem již zmínil výše, s kodifikací občanského zákoníku došlo k tvorbě dalších dvou právních předpisů (hospodářský zákoník, zákon o mezinárodním obchodu). Dohromady tak tvořily základy občanského práva. Tato samostatná úprava hospodářského práva týkající se výrobních prostředků a jeho společného vlastnictví socialistickou společností je v tehdejší době ojedinělá. Vycházela z čl. VII. Ústavy z roku 1960 a v žádných jiných socialistických státech tehdejší doby nebylo přistoupeno ke zvláštní samostatné kodifikaci tohoto právního odvětví.⁵⁵

Hospodářský zákoník některé instituty uvedené v občanském zákoníku zdvojoval. Bylo tomu tak z důvodu vzájemné nezávislosti obou předpisů na sobě a poměry hospodářské byly pak vyjádřeny přímo a jen v hospodářském zákoníku na úkor zákoníku občanského. Ustanovení §1 stanovilo, že hlavním obsahem jsou vztahy mezi socialistickými organizacemi.⁵⁶ Organizace byly rozděleny do pěti

⁵⁴ MALÝ, Karel. SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989, Praha: Karolinum, 2004, ISBN:80-246-0863-4, str. 490

⁵⁵ KUKLÍK, Jan. Dějiny československého práva 1945-1989. Praha: Auditorium, 2011, s. 396

⁵⁶ Zákon č. 109/1964 Sb., Hospodářský zákoník, §1

kategorií, a s jejich úpravou došlo v hospodářském zákoníku k úpravě vlastnictví a vlastnické soustavy. V hospodářském zákoníku bychom však našli oproti občanskému zákoníku pouze úpravu socialistických typů vlastnictví, a to přímo v hlavě třetí první části.⁵⁷

4. Osobní vlastnictví podle občanského zákoníku z roku 1964

V přechozích kapitolách jsem se již věnoval rozdělení socialistického vlastnictví do několika forem, z nich jednou je právě osobní vlastnictví, jemuž by měla být tato práce nejvíce zasvěcena. Tato forma vlastnictví se vyskytuje pouze v socialistickém právu. Základními rysy osobního vlastnictví, které ho odlišovaly od soukromého vlastnictví spočívaly zejména v povaze předmětů, které do něj spadaly. Mezi ně patřila spotřební povaha předmětů, jejich původ jako výtěžek z práce (zaměstnání) a jeho sepětí se socialistickým společenským vlastnictvím.⁵⁸

Občanský zákoník z roku 1964 vycházel ze základů stanovených v Ústavě z roku 1960 a institut osobního vlastnictví nebyl výjimkou. Vlastnické právo bylo obecně velkou kapitolou v nové kodifikaci občanského zákoníku z roku 1964, což vycházelo mimo jiné i ze směrnic daných usnesením ÚV KSČ z 8. 12. 1960, ve kterých se dočteme fakta, jež určily vývoj institutu vlastnictví v následující kodifikaci občanského zákoníku.⁵⁹

Kodifikace občanského zákoníku z roku 1964 se vymykala klasickému kontinentálnímu pojetí práva a úprava osobního vlastnictví mělo znamenat konečné odpoutání se od klasických právních kontinentálních kořenů. Zákoník se měl stát předpisem nového socialistického práva, které se odpoutalo od klasických principů a poučky římského práva nechalo daleko za sebou.

Osobní vlastnictví jako takové našlo v OZ 1964 své místo v druhé části s názvem *Socialistické společenské vlastnictví a osobní vlastnictví* odpovídající

⁵⁷ Zákon č. 109/1964 Sb., Hospodářský zákoník, Hlava třetí

⁵⁸ KUKLÍK, Jan. Dějiny československého práva 1945-1989. Praha: Auditorium, 2011, s. 358-359

⁵⁹ ELIÁŠ, CSc., dr. Josef a doc., dr. Josef GLOS. K nové kodifikaci občanského zákoníku. Právník. 1982, 1982, str. 303.

ustanovením §123-151. Osobnímu vlastnictví pak byla přímo věnována hlava druhá označená jako *Osobní vlastnictví* v rozmezí ustanovení § 125-135. Toto uspořádání se týká občanského zákoníku do novelizace, která přišla v roce 1982 zákonem č. 131/1982 Sb. Novela do předpisu vrátila vybrané instituty římského práva, od kterých bylo původně upuštěno (držba, vydržení) a o pět ustanovení prodloužila část týkající se osobního vlastnictví včetně celkové novelizace § 134.⁶⁰

4.1. Úvodní zmínky o osobním vlastnictví v občanském zákoníku z roku 1964

Poznámku k osobnímu vlastnictví najdeme již v preambuli⁶¹. Zde, stejně jako tomu v preambulích bývá, najdeme úvod do následujícího textu v podobě ideologického úvodu věnovaného oslavě socialismu v Československu.

V preambuli je též ve třetím a čtvrtém odstavci vyjádřena následující úprava vlastnictví:

„Hospodářská soustava socialistické společnosti je založena na socialistickém společenském vlastnictví výrobních prostředků. Míra uspokojování hmotných i kulturních potřeb občanů je ve svém souhrnu závislá na rozvoji socialistického hospodářství a u každého občana především na jeho pracovním podílu na tomto rozvoji.

Vymezuje osobní vlastnictví jako odvozené od vlastnictví společenského a chrání je jako jeden z důležitých prostředků uspokojování osobních potřeb občanů.“⁶²

V preambuli byla potvrzena zmíněná spojitost a vývoj předurčený Ústavou 1960 a je zmíněn vztah mezi hospodářskou a vlastnickou soustavou, rozdělení vlastnictví. Na osobní vlastnictví bylo poukázáno jako na způsob (prostředek) uspokojování potřeb občanů.

⁶⁰ KUKLÍK, Jan. Tamtéž, str. 345

⁶¹ *Preambule je úvodní část textu písemného dokumentu např. listin, stanov nebo právních předpisů, jako jsou zákony a ústavy, která stanovuje úmysl, záměr, význam či smysl textu následujícího za preambulí.*

⁶² Preambule OZ 1964, znění mezi lety 1964 - 1990

Dokumentem rozvádějícím myšlenky nové kodifikace OZ 1964 byla pak důvodová zpráva, která upozorňuje na podrobnou úpravu osobního vlastnictví oproti předchozí úpravě občanského zákoníku z roku 1950. Úprava byla nově konkrétnější. Důvodová zpráva dále uvádí a podporuje v preambuli proklamované myšlenky socialismu jako důraz na práci jednotlivce v rámci společného cíle, který již byl dle Ústavy 1960 dosažen.⁶³

Institut osobního vlastnictví byl propagován i z toho důvodu, že jeho předmětem byl majetek nabytý prací, která je prospěšná socialistické společnosti. Osobní vlastnictví tak bylo využíváno i jako motivace a podpora pracovního nasazení jednotlivce, který svou prací přispíval k rozvoji celé společnosti i vlastnímu majetku.⁶⁴

Důvodová zpráva též věnuje zvláštní důraz na rozdíl mezi osobním vlastnictvím se socialistickou povahou a ostatními nesocialistickými formami, které jsou nežádoucí „vytváří tak předpoklady pro plný rozvoj a účinnou ochranu osobního vlastnictví.“⁶⁵

Zajímavý je v důvodové zprávě i částečný rozpor mezi již zmíněnou propagací osobního vlastnictví z důvodu pracovního nasazení (zdroj nabývání majetku), jako jedinou formou individuálního vlastnictví a následným sdělením důvodové zprávy, že zdrojem osobního vlastnictví je nejen práce, ale lze ho nabýt i formou omezeného státního přerozdělování:

„Zásada odměňování podle práce není již za socialismu jediným způsobem rozdělování spotřebních předmětů. Uspokojování potřeb občanů společnost zajišťuje také bezplatným rozdělováním podle potřeb. Tato zásada, která svou povahou je již komunistickou formou rozdělování, existuje za socialismu jen v míře omezené.“⁶⁶

Tímto se myslelo na důchody ze sociálního zabezpečení (§127) a zabezpečení základních potřeb obyvatelstva, která byly státem zabezpečeny jeho

⁶³ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

⁶⁴ KNAPP, Viktor. LUBY Štefan, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, s. 325

⁶⁵ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

⁶⁶ Tamtéž.

občanům zdarma. Jednalo se hlavně o pracovní, či studijní pomůcky a zdravotní služby.

Dále bylo v úvodní preambuli zmiňováno, jak je nový občanský zákoník zjednodušený a srozumitelný pro běžného občana oproti přechozím buržoazním úpravám, které byly abstraktní a nesrozumitelné, čímž skrývali občanům svou pravou podstatu a nahrávali vykořisťování. Osobní vlastnictví pak bylo vyzdvíženo jako typický „zlidovělý“ právní institut a příklad typické právní úpravy pro nový OZ.⁶⁷ Ve skutečnosti se však jednalo a značné snížení úrovně právní kodifikace na našem území.

4.2. Vybraná ustanovení o osobním vlastnictví

V následujících kapitolách si přiblížíme konkrétní ustanovení právní úpravy občanského zákoníku z roku 1964 týkající se osobního vlastnictví, které zde bylo upraveno v druhé části tohoto kodexu. Co se týče systematiky, druhá část OZ se přímo nazývala „*Socialistické společenské vlastnictví a osobní vlastnictví*“, takže nebylo nutné nikterak pátrat. Druhá část dále byla členěna do tří hlav s názvy „*Socialistické společenské vlastnictví a uspokojování potřeb občanů*“, „*Osobní vlastnictví*“ a „*Osobní spoluvlastnictví*“. Celková úprava tak byla vměstnána mezi ustanovení § 123 – 151, z nichž ty nejdůležitější rozebereme v následujících kapitolách.

⁶⁷ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

4.2.1. Socialistické společenské vlastnictví a uspokojování potřeb občanů (§123-124 OZ 1964)

První hlava obsahovala pouze dva paragrafy v následujícím znění:

§123

„Věci, které jsou určeny k osobní potřebě občanů, se převádějí ze socialistického společenského vlastnictví do jejich osobního vlastnictví, nebo se jim přenechávají do osobního užívání.“⁶⁸

V tomto ustanovení byla vyjádřena spojitost mezi státním socialistickým vlastnictvím a osobním vlastnictvím. Zároveň jím byla podporována pracovní morálka, kdy každému měla náležet odměna podle jeho práce ve prospěch společnosti, čímž se zaručovalo, že se vzrůstající efektivitou výroby bude růst i osobní životní úroveň občanů. Socialistická společnost, která byla založená na společenském vlastnictví výrobních prostředků tak dostávala záruku i rozvoje osobního vlastnictví. Produkty získané společenskou výrobou náležely společenskému vlastnictví. Bližší úpravu najdeme v § 124⁶⁹. Ostatní nabyté předměty ze společenské výroby pak spadaly do osobního vlastnictví a osobního užívání. Podmínky nabytí věci do osobního vlastnictví najdeme v dalších ustanoveních.

§124

„Společenskému užívání občanů slouží veřejná zařízení, jako zařízení dopravní, zdravotní, kulturní, sociální, tělovýchovná a rekreační.“⁷⁰

V tomto ustanovení byl upraven soubor věcí jako výsledek společenské výrobní činnosti, který měl sloužit ke společnému užívání všech. Jednalo se o věci, které nemohly být nikdy předmětem osobního vlastnictví nebo užívání a byly z těchto institutů tímto ustanovením vyloučeny.

⁶⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §123

⁶⁹ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 379

⁷⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §124

4.2.2. Osobní vlastnictví (§125-135)

Osobní vlastnictví bylo v OZ 1964 upraveno v druhé části a hlavě druhé tohoto zákoníku a soubor ustanovení týkající s tohoto institutu byl přímo nazván *Osobní vlastnictví*. Stejně jako v předchozí kapitole, budou i v této části rozebrána jednotlivá ustanovení pro lepší pochopení institutu osobního vlastnictví včetně mého komentáře. V první části této práce jsem se obecně věnoval formám vlastnictví v socialistickém Československu. Tato část by měla sloužit k podrobné charakteristice osobního vlastnictví jako hlavního tématu práce. Jak již je patrné z rozboru předchozích ustanovení, v rozboru postupuji chronologicky dle OZ 1964.

4.2.2.1. Zdroj a účel osobního vlastnictví (§125 – 126)

V této podkapitole bychom našli konkrétně dvě ustanovení týkající se, jak již z názvu vyplývá, zdroje a účelu osobního vlastnictví. Zdroj osobního vlastnictví je základním znakem tohoto institutu a byl upraven následovně:

§125

(1) Zdrojem osobního vlastnictví je především práce občana ve prospěch společnosti.

(2) Majetek získaný z nepoctivého zdroje nepožívá ochrany osobního vlastnictví.⁷¹

Původ předmětu vlastnictví tak, jako ho najdeme v prvním odstavci §125, ve kterém se dočteme, že zdrojem je především práce občana ve prospěch společnosti, je jeden ze základních parametrů kvalifikace této vlastnické formy. Zároveň je potřeba zdůraznit, že se jedná pouze o rámcové vymezení původu předmětu spadajícího do osobního vlastnictví, neboť vyjádření slovem „*především*“ dává tušit možnou variabilitu původu věci nabitě do osobního vlastnictví. Původ věci pouze nabyté z pracovní činnosti byl tak spíše demonstrativním vymezením a pomocným kritériem při charakteristice vlastnické

⁷¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §125

formy.⁷²

Jaké tedy byly jiné formy zdrojů nepracovního původu a způsoby nabývání předmětů do osobního vlastnictví? Typicky se jednalo o dary, dědictví a výhry z loterie. O významu pracovního původu předmětů nabytých osobním vlastnictvím a jeho zejména výchovném důvodu nás může přesvědčit i komentář k OZ 1964, ve kterém se dočteme, že „každý bude v podstatě tak a v takovém rozsahu uspokojovat osobní potřeby, jak a v jakém rozsahu se bude aktivně podílet na společenské práci“.⁷³ Formálním kladením důrazu na pracovní původ předmětů osobního vlastnictví se předcházelo lidem, kteří se chtěli pouze bezpracně obohatit a „přiživit“ na pracující společnosti.⁷⁴

Dále si můžeme všimnout i propojení osobního vlastnictví se socialistickým společenským vlastnictvím. Provázány jsou tyto instituty především myšlenkou podřízení pracovního výsledku jedince celé společnosti. Existence osobního vlastnictví v jiné než socialistické společnosti je tedy vyloučena. Důvodem je odlišná povaha individuálního vlastnictví v kapitalistické společnosti, kde každý pracující vykonává pracovní činnosti pouze ve svůj vlastní prospěch, což je vždy pouze cestou k vykořisťování, pro které není v socialistickém zřízení společnosti prostor a je vyloučeno společenským vlastnictvím výrobních prostředků.⁷⁵ Tento vztah má pak i důsledek a promítá se přímo do rozsahu osobního vlastnictví, kdy množství individuálně vlastněných předmětů odpovídá úrovni celé společnosti a je pevně spjata s celospolečenskou úrovní obyvatelstva.⁷⁶ V kapitalistické společnosti bylo z ideologického pohledu komunismu možné nekontrolovatelné svévolné nabývání individuálního vlastnictví, které vedlo ke společenské nerovnosti. Proto byly socialistickou politikou stanoveny mantinely nabývání individuálního vlastnictví v právních

⁷² BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 452

⁷³ KRATOCHVÍL, Z. a kol. Nové občanské právo, Praha 1965, str. 195-196

⁷⁴ BĚLOVSKÝ, Petr., Tamtéž, str. 452

⁷⁵ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 208

⁷⁶ Tamtéž, str. 209

normách.⁷⁷

Jak je z přechozích odstavců vyplívající, benevolence ve zdroji osobního vlastnictví byla značná a ani nová právní úprava neměla v tomto směru zcela ucelený pohled na věc. Dalším příkladem je vývoj týkající se úspor občanů, které byli jedinou formou pracovního původu majetku dle OZ 1950, zatímco v OZ 1964 se již jednalo o jakékoli pracovně nabyté předměty.

V druhém odstavci ustanovení § 125 se dočteme o ztrátě ochrany majetku z nepoctivého zdroje. Takto obecné vyjádření však zapříčinilo opět rozkol v názorech, co je a naopak není nepoctivým zdrojem atd. Vzhledem k prvnímu odstavci a vázanosti zdroje majetku především na pracovní původ bychom se mohli domnívat, že nepoctivě nabytým majetkem jsou předměty, které se vymykají tomuto ustanovení ani nejsou nabyty jiným přípustným způsobem, který je uveden výše v této práci. Díky neurčitému vyjádření a nedostatečné specifikaci pojmu docházelo k rozdílným výkladům, viz. označování takového původu za rozkrádání, krádež, úplatkářství apod. Za nepoctivé bylo též označováno nabytí věci v souvislosti s trestnou činností, případně činností vykazující znaky trestného činu, stejně tak se za nepoctivý zdroj považovalo nabytí majetku již zaniklou trestnou činností.⁷⁸ Lazar je ve své literatuře názorově velice konkrétní a označuje za nepoctivý zdroj např. odměnu za práci odvedenou v rámci občanské výpomoci, která byla nepřiměřeně vysoká vůči obvyklému stavu. V tomto případě byla možnost nabytí ochrany osobního vlastnictví oddělením části odměny o kterou hodnota převyšovala běžný průměr a následně byla zbylá hodnota chráněna jako vše spadající do osobního vlastnictví.⁷⁹

Pohledy na tuto problematiku byly však opravdu různorodé a někdy až absurdní. Např. z výkladu JUDr. Jana Handla a jeho vyjádření k §452 OZ 1964 vyplývá, že neoprávněného nabytí majetku lze dosáhnout platným právním

⁷⁷ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf, str. 452

⁷⁸ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 382

⁷⁹ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, s. 212

úkonem, který je současně považován za nedovolené jednání.⁸⁰ Příkladem je nákup zboží s pomocí financí pocházejících z nepoctivého zdroje. Obecně pak nepoctivý zdroj vymezil i JUDr. Jaroslav Bičovský, který zastával názor, že zdroj který je „v rozporu se socialistickou morálkou (tj. kde nabývání se přičí pravidlům socialistického soužití v souladu s uplatněním socialistického právního vědomí)“⁸¹ je nepoctivým zdrojem.

Tolik tedy ke zdrojům osobního vlastnictví a pojďme se podívat na jeho účel vyjádřený druhým ustanovením tohoto oddílu s následujícím zněním:

§126

*Osobní vlastnictví slouží k uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů.*⁸²

Co jednoznačně vyplývá z tohoto ustanovení je stanovení spotřebního účelu předmětů osobního vlastnictví. Tato podmínka je striktně vyjádřena a bez této povahy věcí v osobním vlastnictví je jeho existence vyloučena. Individuálně tedy nelze vlastnit ani přivlastňovat nic, co této podmínce uspokojování osobní potřeby nepodléhá. Týká se to především výrobních prostředků, které jsou z osobního vlastnictví vyloučeny.⁸³

V tomto ohledu existovala výjimka, kdy bylo možné osobní vlastnictví výrobních prostředků a to v případě, kdy sloužila věc k uspokojování osobní potřeby vlastníka. V tomto ohledu hrál největší roli způsob, jakým byla věc používána. Jednalo se např. o dopravní prostředek sloužící k vlastní dopravě a současně k výdělečné činnosti autodopravy, taxislužby, která byla zakázaná jako soukromé podnikání. Věc pak ztratila spotřební vlastnost a byla z osobního vlastnictví vyloučena.⁸⁴

Jedinou cestou, jak vlastnit výrobní prostředky v osobním vlastnictví za socialismu byla výroba pro vlastní spotřebu. Odvětví průmyslu výroby nebylo nijak specifikováno, jednalo se především o výrobu oblečení, obuvi pro vlastní spotřebu,

⁸⁰ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář II., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 621

⁸¹ BIČOVSKÝ, Jaroslav, Občanský zákoník a předpisy související I., 2. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 108

⁸² Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §126

⁸³ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 213

⁸⁴ Tamtéž, str. 214

výrobu stavebního materiálu pro vlastní stavbu, zemědělskou výrobu k vlastnímu zahradnímu hospodářství apod. Žádný z těchto produktů však nesměl být následně využit pro výdělečnou činnost spojenou s podnikáním. Ovoce k výrobě pálenky pro následnou distribuci, stavební materiál k prodeji atd. V ten moment by se totiž samotné produkty původně určené k osobní spotřebě staly výrobními prostředky pro výdělečnou činnost, která byla zakázána.⁸⁵ Podobně se úprava týkala též nástrojů sloužících k osobní činnosti. Ať se jednalo o sekačky, nářadí apod., mohla podobná věc v rámci vlastní činnosti související s údržbou věcí v osobním vlastnictví být. Nástroje, které však sloužily evidentně nad rámec, nebo měly výrobní charakter a potenciál k podnikání, byly z osobního vlastnictví vyloučeny. Příkladem pak mohou být zemědělské stroje, které byli většinou v družstevním vlastnictví, případně stroje ve fabrikách apod.⁸⁶ V tomto ohledu §126 upřesnil i množstevní otázku předmětů v osobním vlastnictví, kdy množství bylo omezeno rozsahem osobní spotřeby.

4.2.2.2. Předmět osobního vlastnictví (§127-129)

Oddíl OZ 1964 týkající se problematiky předmětu osobního vlastnictví se skládá ze třech ustanovení §127-129. V prvním §127 bychom se dočetli následující:

§127

V osobním vlastnictví jsou především příjmy a úspory z práce a ze sociálního zabezpečení. V osobním vlastnictví jsou dále zejména věci domácí a osobní potřeby, rodinné domky a rekreační chaty.⁸⁷

Již Ústava z roku 1960 ve svém čl. 10 stanovila nedotknutelnost předmětů v osobním vlastnictví a jejich stručný výčet. §127 tedy vychází a navazuje na předchozí ustanovení v Ústavě. Charakteristika těchto předmětů je v OZ 1964 demonstrativně rozšířena o další předměty, ale jednu vlastnost mají společnou a tou byl jejich spotřební charakter. Lze si zde všimnout podobnosti s dříve

⁸⁵ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1.vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 384-385

⁸⁶ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv., tamtéž str. 218

⁸⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §127

rozebíraným § 126, který měl též ve spojení s účelem osobního vlastnictví nastavit rámcové hranice na kvantitu předmětů, které může tento institut zahrnovat. Zásada tohoto limitu vyplývá z textu a podstaty socialismu. Nelze překročit množství předmětů v osobním vlastnictví tím způsobem, že dojde ke ztrátě jejich spotřební povahy.⁸⁸

Toto ustanovení začíná zmínkou o pracovních příjmech a úsporách, čímž na ně klade důraz. Peníze totiž i v tehdejší společnosti plnili funkci společenského měřítka úspěšnosti a jejich množství určovalo možnosti osob v rámci uspokojování svých potřeb. Pracovní původ byl podmínkou i pro nabyté finanční prostředky, včetně dávek sociálního zabezpečení, které byly též považovány za pracovní podložený zdroj. Druhou legální možností pak bylo nabytí peněz formou dědictví, výher v loterii a darů.⁸⁹

Výčet dále pokračuje předměty osobní a domácí spotřeby. Věci osobní potřeby byly oblečení, doplňky, oblíbené předměty k výkonu sportovních nebo jiných zájmových aktivit, věci používané k výkonu povolání. Předměty domácí potřeby byly věci k uspokojování domácích potřeb jako automobil, kolo, vybavení interiéru bytu apod. Rozdělení předmětů mohlo v určitých předmětech splývat nebo se prolínat.⁹⁰

V závěru byly zmíněny rodinné domky a rekreační chaty. Úprava domků (bytů) a podobných objektů je obsažena a bude rozebrána v následujících ustanoveních §128 a §129. Neobvyklý a pro Československo typický režim druhého „víkendového“ bydlení donutil zákonodárce, aby na podobné objekty mysleli i v předmětu osobního vlastnictví. Jednalo se o chaty rekreační chaty určené k oddechu, rekreaci a realizaci volného času. Vyhláškou č. 83/1976 Sb. byla dokonce vytvořena přesná definice těchto objektů a rozdělila rekreační chaty do více kategorií.⁹¹ Dále byla u jednotlivých typů stanovena výměra zastavěné

⁸⁸ BIČOVSKÝ, Jaroslav, Občanský zákoník a předpisy související I., 2. vyd. Praha: Panorama, 1981, str. 108-109

⁸⁹ KNAPP, Viktor. LUBY Štefan, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, str. 327

⁹⁰ KNAPP, Viktor. LUBY Štefan, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, str. 327-328

⁹¹ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 219

plochy.⁹²

Otázkou na konec je vlastnictví půdy, pozemku, které nebylo v osobním vlastnictví možné. Obecně byla půda ve výhradním státním nebo družstevním vlastnictví. Jak je již zmíněno dříve v této práci, díky absenci sounáležitosti stavby s pozemkem mohla být stavba v osobním vlastnictví oddělena, ale pozemek na kterém stála, musel mít vlastník stavby v soukromém vlastnictví⁹³ nebo osobním užívání.⁹⁴ Půda jako základní výrobní prostředek, jejichž osobní vlastnictví bylo vyloučeno tak mohla být pouze ve vlastnictví soukromém, i v případě osobní spotřeby.⁹⁵

Další ustanovení se přímo týká konkrétní charakteristiky rodinných domků v osobním vlastnictví a to následovně:

§128

(1) Rodinný domek je obytný dům, u něhož aspoň dvě třetiny podlahové plochy všech místností připadají na byty. Rodinný domek může mít nanejvýše pět obytných místností nepočítajíc v to kuchyně. Větší počet obytných místností může mít, jestliže úhrn jejich podlahové plochy nepřesahuje 120 m²; z obytných kuchyní se do tohoto úhrnu započítávají pouze plochy, o které výměra kuchyně přesahuje 12 m².

(2) Za podmínek uvedených v odstavci 1 se považuje za rodinný domek i obytná část zemědělské usedlosti.⁹⁶

Ať již se jednalo o byt nebo rodinný domek jejich úprava byla konkretizována v OZ 1964. Jedná se o jedinou konkrétní úpravu předmětu v osobním vlastnictví, kterou bychom zde našli. Tyto „předměty“ měli zvláštní povahu a bylo možné je vlastnit jen za předpokladu splnění zákonem stanovených podmínek. Zajímavým omezením bylo též aktivní užívání bytů a domků, které mělo předejít nevyužitým prostorám. Státní aparát aktivně monitoroval situaci v tomto sektoru a měl možnost nevyužitě nemovitosti v rámci centralizovaného řešení bytové situace v zemi přidělit jinému občanovi na základě zákona

⁹² Vyhláška č. 83/1976, § 50-51, ve znění do roku 1992

⁹³ KUKLÍK, Jan. Dějiny československého práva 1945-1989. Praha: Auditorium, 2011, str. 361

⁹⁴ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1.vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 388

⁹⁵ KNAPP, Viktor a Štefan LUBY, tamtéž str. 332

⁹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §128

Podmínky stanovené v § 128 v odst. 1 bylo nutné bezvýhradně splnit. Nemovitosti, které tyto podmínky nesplňovali, nebyly způsobilé stát se předmětem osobního vlastnictví. Pokud rozebereme konkrétní znění tohoto ustanovení, muselo se jednat o obytný dům, jehož povaha byla charakterizována minimální 2/3 výměrou podlahové plochy, která měla povahu bytových jednotek. Další podmínkou byla maximální možná velikost obytného domu stanovená nejvyšším počtem obytných místností, kterých nesmělo být více než pět (mimo kuchyň). Pokud byl překročen limit celoročně obytných místností, existovalo druhé kritérium pro posouzení na základě výměry podlahové plochy, která nesměla celkově přesáhnout 120 m². Zde opět byly stanoveny určité výjimky. Nebyly započítávány kuchyně, jejichž plocha přesahovala 12 m².⁹⁸ Spolu s těmito omezeními byla omezena i zastavěná plocha pozemku, který aby mohl být v osobním užívání občana, musel mít výměru do 800 m².⁹⁹

Ve druhém odstavci tohoto ustanovení bychom našli upřesnění ohledně obytných částí zemědělských usedlostí, které byly též za předpokladu splnění podmínek v odst. 1 považovány za rodinné domky.

Z celého ustanovení § 128 je cítit vůle regulace a kontroly nad bytovou situací v zemi. Socialistický přístup si dal za cíl zlepšit využívání nemovitostí i za cenu nuceného zásahu do společnosti. Státní aparát tak v podstatě přímo rozhodoval o potřebách svých občanů, což je ale znakem všech totalitních režimů.

§129

*V osobním vlastnictví může být jen jeden rodinný domek.*¹⁰⁰

Jako v každém socialistickém totalitním režimu byl kladem i v Československu na zamezení nadměrného hromadění majetku. Tuto funkci plnilo i ustanovení § 129, které omezovalo osobní vlastnictví rodinných domků pouze na jednu nemovitost. V případě hromadění nemovitostí jedním vlastníkem

⁹⁷ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 221

⁹⁸ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 391

⁹⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §200

¹⁰⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §129

by totiž nedocházelo k jejich efektivnímu využití.

Hlavní podstatou tohoto ustanovení však bylo vytvoření záminky k následnému omezení množství předmětů v osobním vlastnictví občanů. Zajímavá situace nastávala v dědických řízeních, kdy státní notář mohl rozhodovat o využití rodinného domku a případně dát přednost dědici, který dům nemá, potřebuje a je pro společnost výhodnější mu ho „dát“. Tato možnost byla často preferována před hromaděním majetku v soukromém vlastnictví jedním občanem.

4.2.2.3. Obsah a ochrana osobního vlastnictví (§130-132)

§130

(1) Vlastník má právo užívat věc pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti; má právo na užitky a přírůstky věci, jakož i právo převést ji na jiného. Není-li to v rozporu se zájmy společnosti, může vlastník věc přenechat k užívání jinému anebo s ní nakládat jinak.

(2) Věci nahromaděné v rozporu se zájmy společnosti nad míru osobní potřeby vlastníka, jeho rodiny a domácnosti nepoživají ochrany osobního vlastnictví.¹⁰¹

Tento oddíl OZ 1964 byl, jak již je z názvu patrné, věnován obsahu a ochraně osobního vlastnictví. V ustanovení § 130 a jeho prvním odstavci se tedy dozvíme, co je samotným obsahem. Odpovídající definicí je názor, kdy za obsah osobního vlastnictví označuje soubor dílčích oprávnění a povinností k věcem osobní spotřeby.¹⁰² Co se samotných oprávnění týká, právo držet (*ius possidendi*) není sice nikde v rozebíraném ustanovení zmíněno, přestože je základním předpokladem pro existenci vlastnického práva. Právo užívací (*ius utendi*) v prvním odstavci §130 již najdeme a je zde přímo uvedeno i ve vztahu k členům rodiny vlastníka. Užívání nebylo jen oprávněním, ale i povinností a to zejména v již zmíněné úpravě osobního vlastnictví týkajícího se rodinných domků.¹⁰³

¹⁰¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §130

¹⁰² ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 395

¹⁰³ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 229

Právo disponovat a nakládat s věcí (ius disponendi) podle svého uvážení bylo za socialismu poměrně radikálně omezeno a výraz „Není-li to v rozporu se zájmy společnosti“ v § 130 tuto skutečnost též napovídá. Vlastník si musel především dávat pozor, aby přenecháním věci jinému nebylo dosaženo finančního zisku.¹⁰⁴

Vlastnické právo a jeho podoba v tehdejší době vycházelo z ideologického omezení právního panství nad věcí, které je v dnešní době o mnoho benevolentnější než tehdy. I přesto není v dnešní „kapitalistické“ společnosti bez omezení. Dnešní pojetí vlastnictví tak, jak ho známe z Listiny základních práv a svobod je však oproti socialistickému pojetí mnohem vlídnější. Tehdejší omezení vlastníka spotřební povahou věci v osobním vlastnictví a dalšími limity jako užívací povinnost bytu, zákaz zisku z prodeje atp. byly pro tehdejší pojetí vlastnického práva typické a s dnešní dobou a právními předpisy nesrovnatelné.

Druhý odstavec ustanovení §130 hovoří o ztrátě ochrany osobního vlastnictví v konkrétně vymezených případech. Omezuje kvantitu věcí nabytých do osobního vlastnictví a uvádí zejména věci nabyté v rozporu se zájmy společnosti. V tomto případě se však nejedná o jejich nelegální nabytí majetku, nýbrž o hromadění majetku nad rámec potřeby. Nejen množství bylo však objektivním důvodem pro ztrátu ochrany osobního vlastnictví, ale byl jím i společenský zájem.¹⁰⁵

Původně se předpokládalo, že na veškerou problematiku společenského soužití postačí tato původní úprava v platném znění k 5. 3. 1964, avšak praxe ukázala, že je nedostatečná zejména v oblasti sousedského soužití v úpravě práv a vztahů mezi vlastníky sousedících nemovitostí. Novelou č. 131/1982 Sb. tak byla upravena a tato část OZ obohacena o § 130a, který sousedská práva konkrétně upravil a bude rozebrán:

§130a

(1) Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného anebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Proto zejména

¹⁰⁴ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 396

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 379

nesmí ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek úpravami pozemku nebo úpravami stavby na něm zřízené, aniž provedl dostatečné opatření na upevnění stavby nebo pozemku, nesmí nad míru přiměřenou poměrům obtěžovat sousedy hlukem, prachem, popílčkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, stíněním, nesmí nechat chovaná zvířata vnikat na sousedící pozemek a nešetrně, popřípadě v nevhodné roční době odstranit ze své půdy kořeny stromu nebo odstranit větve stromu přesahující na jeho pozemek.

(2) Jestliže je to potřebné a nebrání-li to účelnému využívání sousedících pozemků a staveb, může soud po zjištění stanoviska příslušného národního výboru, který je stavebním úřadem, rozhodnout, že vlastník pozemku je povinen pozemek oplotit. Ustanovení § 66 až 70 stavebního zákona tím nejsou dotčena.

(3) Vlastníci sousedících pozemků jsou povinni umožnit vstup na své pozemky, pokud to nezbytně vyžaduje údržba a obhospodařování sousedících pozemků a staveb. Došlo-li tím ke škodě na pozemku, je ten, kdo škodu způsobil, povinen ji nahradit; této odpovědnosti se nemůže zprostit."¹⁰⁶

Ustanovení § 130a je textem, na kterém je již zřejmý společenský vývoj uvolňující se společnosti. Ideologické dopady na text tohoto zákona již nebyly tak markantní a § 130a je už poměrně běžným právnickým textem srovnatelným s dnešní dobou. Z toho důvodu došlo i k jeho využití po revoluci, kdy byl pouze minimálně upraven a ponechán v téměř nezměněné podobě.

V prvním odstavci § 130a byl upraven logicky ten nejdůležitější a nejčastější předmět sporu mezi sousedy a to obtěžování imisemi nad míru běžného společenského soužití. V dalších dvou odstavcích bychom pak našli úpravu oplocení pozemku a oprávnění vstupovat na cizí pozemky v případě údržby, obhospodařování a jiných činností spojených se sousedským soužitím v případě nutnosti.

Dalším markantním rozdílem oproti původním ustanovením z 60. let je větší respektování zásady legální licence, kdy v tomto novelizovaném ustanovení nenajdeme přímé zákazy tak, jak to bylo typické v původních ustanoveních, které často společenské chování výchovně usměrňovali pomocí mnoha zákazů a

¹⁰⁶ Zákon č. 131/1982 Sb., §130a

omezení.

§131

(1) Osobní vlastnictví je nedotknutelné. Jen jde-li o důležitý zájem společnosti, který nemůže být uspokojen jinak, může být věc použita i bez svolení vlastníka, avšak pouze dočasně, v nezbytné míře a za náhradu. To platí i tehdy, je-li krajně ohrožen život nebo zdraví občana anebo jeho naléhavý zájem.

(2) Vyvlastnit věc, která je v osobním vlastnictví, je možné jen v důležitém zájmu společnosti, a to na základě zákona a za náhradu. Totéž platí, má-li být osobní vlastnictví k věci trvale omezeno.

V předchozích ustanoveních tohoto oddílu bychom se dozvěděli nejvíce o ochraně osobního vlastnictví, zatímco ustanovení uvedené v § 131 vlastnické právo především omezilo. Nedotknutelnost osobního vlastnictví zaručená v úvodu prvního odstavce tohoto ustanovení vycházela již z Ústavy 1960. Nejednalo se však o úplnou nedotknutelnost, protože v případě veřejného zájmu, nouze apod. i v dnešní právní úpravě je umožněno omezit vlastnické právo. Samozřejmě v nezbytném rozsahu a na nezbytně nutnou dobu.¹⁰⁷ Jediným ideologickým rozdílem tehdejší a dnešní úpravy bylo měřítko a důvod omezení vlastnického práva, který vycházel z nutnosti ochrany společenského socialistického záměru převažujícího nad názorem a zájmem jednotlivce. Stejně tak i ochrana vlastnického práva podléhala „váze“ jednotlivých forem od státního přes osobní, až po soukromé vlastnictví.¹⁰⁸

Je otázka reálného zneužívání tohoto institutu tehdeším režimem, ale z psaného textu lze dovodit, že zásahy do osobního vlastnictví museli být dostatečně odůvodněné a to do podobné míry, jako v právní úpravě současné doby. Každý zásah měl být posuzován jednotlivě.¹⁰⁹ Obecně byl zásah do vlastnických práv možný jen v případech, kdy to vyžadoval společenský zájem a použití vlastníkově věci bez svolení bylo podmíněno ohrožením života, zdraví apod. V případě zásahu musela být vlastníkově poskytnuta náhrada, zásah musel být

¹⁰⁷ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 1037

¹⁰⁸ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005, str. 314

¹⁰⁹ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 406

dočasný a pouze v nezbytné míře.¹¹⁰

V druhém odstavci § 131 bychom našli úpravu institutu vyvlastnění spojeného se ztrátou a zánikem vlastnického práva. Jednalo se o velký zásah do práv vlastníka a bylo možné stejně jako dnes pouze za zákonem stanovených podmínek zmíněných v tomto ustanovení a to za náhradu a v zájmu společnosti.¹¹¹ Vyvlastnění jako takové se netýkalo pouze osobního vlastnictví, ale bylo upraveno i v dalších právních předpisech, kde se dotýkalo jednotlivých vlastnických práv upravených těmito zákonnými normami. Ať již se jednalo o vodní zákon (č. 138/1973 Sb.), zákon o pozemních komunikacích (č. 135/1961 Sb.) apod., vyvlastnění se týkalo hlavně vyvlastňování pozemků, které ale nemohly být předmětem osobního vlastnictví jakožto výrobní prostředky.¹¹² Proto institut vyvlastnění najdeme v právních předpisech především ve spojení se soukromým vlastnictvím a zde je jeho využití spíše okrajové.¹¹³

Dále se OZ 1964 v tomtéž odstavci zmiňuje o trvalém omezení vlastnického práva v předmětu v osobním vlastnictví. Těžko říct a hledat definici tohoto dlouhodobého omezení vlastnického práva, ale zřejmě se jednalo o benevolentnější omezení s rysy věcného břemene.¹¹⁴

Poslední ustanovení tohoto oddílu se zabývá soudní ochranou a to následujícím způsobem:

§ 132

Občan má právo na ochranu proti tomu, kdo neoprávněně do jeho vlastnického práva zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje.¹¹⁵

Soudní ochranou vlastnického práva a předmětů v osobním vlastnictví si socialistické právo zanechalo alespoň základní rysy kontinentálního právního

¹¹⁰ KNAPP, Viktor a Štefan LUBY, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, str. 334-335

¹¹¹ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 250

¹¹² SPÁČIL, Jiří a kol., Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 211

¹¹³ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. tamtéž str. 250

¹¹⁴ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 409

¹¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §132

systemu. Ustanovením § 132 byla zaručena možnost domáhání se věci a ochrana osobního majetku před neoprávněnými zásahy. Zásahem, který byl označen za neoprávněný, bylo myšleno především odnětí a zadržetí věci, či další zásahy do osobního majetku jako např. narušování osobních prostor, pozemků, sousedské imise apod. Ochrany bylo možné dosáhnout pomocí dvou typů žalob a to žalobou na vydání věci a zápůrčí žalobou.¹¹⁶

V případě podání žaloby na vydání věci se vlastník domáhal vydání věci movité, případně vyklizení nemovitosti. Podmínkou bylo, aby vlastník existoval, vlastnil a prokázal tak své vlastnictví jako aktivní legitimaci k žalobě.¹¹⁷ Tato podmínka šla „obejít“ v případě celospolečenského zájmu.¹¹⁸

Zápůrčí žaloba pak též chránila osoby aktivně legitimované a souvisela s menšími zásahy zmíněnými výše, jako jsou právě sousedské imise apod. Byla velmi často používaným prostředkem ochrany zejména v sousedských sporech a byla řešením do novelizace v roce 1982, která přinesla výše zmíněnou úpravu v § 130a a řešila tuto problematiku vlastním ustanovením.¹¹⁹

Novelizací v roce 1982 byl za § 132 vložen § 132a v následujícím znění:

§ 132a

(1) Kdo s věcí nakládá jako se svou a je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc patří, má - pokud není stanoveno jinak - obdobná práva na ochranu, jaká má vlastník věci.

(2) To platí obdobně i o tom, kdo vykonává právo odpovídající věcnému břemenu pro sebe a je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že má k věci právo.

(3) Ten, kdo při výkonu práv podle odstavců 1 a 2 účelně vynaložil na věc náklad, má právo na jeho náhradu v rozsahu odpovídajícím zhodnocení věci ku dni jejího vrácení; náhrada běžných udržovacích nákladů mu nenáleží." ¹²⁰

¹¹⁶ BIČOVSKÝ, Jaroslav, Občanský zákoník a předpisy související I., 2. vyd. Praha: Panorama, 1981, str. 120

¹¹⁷ KNAPP, Viktor. LUBY Štefan, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, str. 343

¹¹⁸ Tamtéž, str. 344

¹¹⁹ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 413

¹²⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §132a

Držba jako institut klasického práva byla v rámci nové kodifikace práva socialistických zemí z občanského zákoníku 1964 z textu vypuštěna stejně, jako tomu bylo často v dalších socialistických zemích. Občanský zákoník tedy mezi lety 1964 – 1982 držbu nijak neupravoval. S držbou související institut vydržení též nebyl v zákoníku obsažen a byl přímo označen za nepřijatelný vůči ochraně osobního vlastnictví.¹²¹

Tento přístup k držbě se změnil až přijetím zákona č. 131/1982 Sb. novelizujícího OZ 1964, kdy byl institut držby právě ustanovením § 132a opět fakticky do textu po letech navrácen. Podoba v jakém byla držba do zákoníku navracena byla poněkud nešťastná a to z několika důvodů. Nejenže bylo využito výrazu „oprávněný držitel“, kdy nikde nebyla dořešena definice „neoprávněného“ držitele, ale ani vložení ustanovení o délce třech odstavců na toto místo nebylo příliš smysluplné. Podstata byla zřejmě vyjádřit ochranu držby, jak nadpis ustanovení napovídá, ale jednalo se spíše o obecnou definici a vymezení tohoto institutu. Stručná úprava zúžená na tři odstavce též nebyla příliš konkrétní úpravou tak složitého institutu. Zákoník vůbec neznal zákonnou definici držby. Její podstata sice vycházela z výše zmíněného, ale oficiálně nikde držba definována nebyla. V úpravě ustanovení §132a bychom se dozvěděli pouze o nevlastnické držbě. Vlastnická držba nebyla nikde blíže upravena.

V prvním odstavci bychom našli definici tzv. oprávněného držitele, jemuž je zaručena ochrana věci. Ochrana věci byla podobná jako ochrana vlastníka. Oprávněným držitelem je osoba nakládající s věcí, jako by byla jeho vlastní, v dobré víře a přesvědčení, že mu vlastní je.¹²² Dobrá víra byla jistou fikcí a zanikala v momentě, kdy se držitel dozvěděl, že mu věc právně nenáleží.¹²³ Ochrana poskytnutá oprávněnému držiteli vycházela ze stejných možností jako u vlastníka věci. Tedy především měl možnost soudní ochrany (pomocí žalob zmíněných v této práci výše). Nebylo možné požadovat vydání věci po pravém vlastníkovi.¹²⁴ Druhou, avšak méně využívanou ochranou bylo domáhání se ochrany u národních výborů, která byla založena §5 - §6 téhož zákoníku.

¹²¹ KRATOCHVÍL, Zdeněk, ed. Nové občanské právo. Praha: Orbis, 1965, str. 165

¹²² ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 415

¹²³ Tamtéž, str. 416

¹²⁴ Tamtéž, str. 416-417

V druhém odstavci bychom našli konkretizaci, že držba práv je umožněna v případě odpovídajícím věcným břemenům.

Třetí odstavec byl věnován právu požadovat náhradu nákladů na zhodnocení držené věci.

4.2.2.4. Způsoby nabývání osobního vlastnictví (§133 – 135)

V tomto oddíle občanského zákoníku z roku 1964 bychom našli tři ustanovení §133 – 135 věnované způsobům nabývání osobního vlastnictví. V prvním ustanovení tohoto oddílu by nás předpis seznámil s jednotlivými možnostmi nabytí předmětů do osobního vlastnictví. Další ustanovení oddílu pak byla věnována konkretizaci problematiky jednotlivých způsobů nabývání. Nejedná se o taxativní výčet, nýbrž o výčet demonstrativní, který přibližoval nejčastější a nejběžnější způsoby nabývání. První ustanovení tohoto oddílu znělo následovně:

§ 133

Osobního vlastnictví k věci lze nabýt koupí, darem nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem.¹²⁵

Z demonstrativního výčtu možností nabývání věcí do osobního vlastnictví zmiňuje OZ 1964 jako první možnosti koupě předmětu, čili kupní smlouvu, případně darovací smlouvu. Zřejmě jako jedny z nejpoužívanějších způsobů převodu vlastnického práva vůbec. Nabytí věci děděním následuje první dvě možnosti a je upraveno dále v tomto předpise a to ustanoveními § 460 – 487. Dědit bylo podle § 461 možné buď formou závěti, nebo ze zákona.

Rozhodnutím státního orgánu, tedy soudů a orgánů veřejné správy byly dalším způsobem. Poslední variantou pak byla možnost nabytí vlastnictví např. k plodům, přivlastněním ulovené zvěře, ryb, či vydržením věci po novelizaci. Tyto možnosti byly zahrnuty jako skutečnosti vyjádřené zákonem na konci tohoto ustanovení.

¹²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §133

Na první pohled je zřejmé zjednodušení právní úpravy tohoto ustanovení, které celkově bez rozmyslu vyjmenovává demonstrativně nejběžnější způsoby nabývání vlastnictví i přesto, že se jedná o mnohem rozsáhlejší problematiku, která by rozhodně vydala na více než dva a půl řádku.

V občanském právu se ale setkáme s komplikovanějšími situacemi, než byly v §133 zmíněny. Příkladem může být sloučení, smíšení a zpracování cizí věci. V případě jakékoli právní nejistoty, která z těchto přespříliš obecných ustanovení často vyplývala, platila přednost zásad socialistického soužití společnosti založená na jakémsi „selském rozumu“.¹²⁶

Spolu s jednoduchou úpravou nabývání vlastnictví souvisí i následující ustanovení tohoto oddílu, které se týkalo smluvních ujednání mezi vlastníky, která byla podle OZ 1964 nejčastější. Logicky se tak konkretizace týkala právě jich a bylo jim věnováno následující ustanovení § 134, které bylo později během novelizace v roce 1982 změněno.

§ 134

(1) Převádí-li se movitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak.

(2) Ke smlouvě o převodu nemovitosti je třeba její registrace státním notářstvím. Vlastnictví přechází registrací smlouvy.¹²⁷

První odstavec tohoto ustanovení obsahoval jasné vymezení, že v případě tradičního převodu věci na základě smlouvy došlo k nabytí vlastnictví jejím převzetím. Titulem pak byla samotná smlouva, která mohla mít jakoukoli formu. Faktického nabytí vlastnického práva je tedy dosaženo převzetím věci. Smlouva zavazuje vlastníka věci k převodu.¹²⁸

Odstavec dva pak upravoval převod nemovitosti, k němuž byla nutná písemná smlouva a její registrace na státním notářství. Tento systém byl logický a vycházel z ideologie socialistického státu, kdy v rámci centralizace a nežádoucích forem individuálního vlastnictví stát získal kontrolu nad převodem nemovitých věcí. Součástí převodu nemovitosti byly mimo kupní smlouvy v některých

¹²⁶ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 421

¹²⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §133

¹²⁸ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 423

případech i posudky inspektorátů a stanoviska Národního výboru. V těchto případech byla podstata zohlednění těchto názorů a příloh v zamezení ohrožení celospolečenských zájmů.¹²⁹ Registrace na státním notářství byla však hlavně prostředkem pro regulaci a kontrolu veškerého nakládání s nemovitostmi v rámci bytové politiky státu a byla nutnou součástí pro nabytí vlastnického práva k nemovitosti. Pokud stát shledal vadu a zamítl převod nemovitosti, nebylo možné jeho rozhodnutí obejít.

Povinnost registrace smlouvy na notářství se dotkla i ostatních vlastnických forem. V případě soukromého vlastnictví, které bylo maximálně omezeno již z hlediska obsahu, mohl notář ještě „bojkotovat“ jeho převod a smést smlouvu ze stolu pro neshodu se společenskými zájmy.¹³⁰ Stejně tak platila nutnost registrace smlouvy při převodu ze společenského vlastnictví do osobního. V obráceném případě, tedy z osobního do společenského vlastnictví sloužila registrace jen pro pořádek evidence (převod ve prospěch státu nebylo potřeba kontrolovat) a účinnost nabývaly tyto převody podpisem smlouvy.¹³¹

Novelizací v roce 1982 došlo ke změně druhého odstavce tohoto ustanovení na následující znění:

(2) Převádí-li se nemovitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví účinností smlouvy; k její účinnosti je třeba registrace státním notářstvím, nejde-li o převod do socialistického vlastnictví.¹³²

Byl pozměněn především účinek registrace na státním notářství a to s následujícím efektem. Smlouva byla totiž původně svým vznikem vázána až k okamžiku registrace na notářství a do té doby nebylo její uzavření možné. Novelizovaný odstavec umožnil uzavření smlouvy s pouhým odsunutím její účinnosti na dobu po registraci na státním notářství, tudíž mohla být smlouva podepsaná a jen „potvrzená“ registrací s následnou účinností. Uzavření smlouvy tak již nepodléhalo státnímu souhlasu. Její účinnost však ano. Tato změna měla

¹²⁹ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 423-424

¹³⁰ Tamtéž, str. 424

¹³¹ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

¹³² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, znění mezi lety 1983 – 1991, §134 odst. 2

praktické důvody.¹³³ Ošetřen byl nově i převod do socialistického vlastnictví, kdy registrace na státním notářství nebyla nutná. Podstata i praxe zůstala zachována, jak jsem výše zmínil. Šlo pouze o uvedení faktu, který již před novelizací z úpravy vyplýval.

§135

*Jde-li o nabytí vlastnictví rozhodnutím státního orgánu, nabývá se vlastnictví dnem v něm určeným, a není-li určen, dnem právní moci rozhodnutí.*¹³⁴

Ustanovení § 135 je posledním a zároveň velmi stručným textem ukončující celý oddíl týkající se osobního vlastnictví v OZ 1964. Stejně jako předchozí ustanovení upřesnil smluvní převod a to časově a v případě převodu věcí do osobního vlastnictví rozhodnutím státního orgánu. Časové upřesnění se týká určení data a vzniku vlastnického práva.

Součástí novelizace v roce 1982 však byla poměrně rozsáhlá úprava §135, kdy byly do předpisu vloženy následující ustanovení:

§ 135a týkající se institutu **vydržení**, které bylo do občanského zákoníku opětovně navraceno. Návrat tohoto a dalších institutů znamenal selhání z dnešního pohledu naivní a zbytečně radikální přetvářky právních předpisů v období 50. – 60. let. Proto se vypuštěné instituty opět v roce 1982 dočkaly svého návratu. V minulých kapitolách jsem se věnoval institutu držby, která byla též do předpisu novelizací navracena. Návrat držby do právního řádu samozřejmě nemohl být označen za znovu aplikaci dříve zrušeného institutu, neboť by socialističtí právníci přiznali svůj přešlap. Proto bylo vložení § 135a označeno za ustanovení ve prospěch společného zájmu a v důvodové zprávě byla držba označena za dosud neupravenou.¹³⁵

Vydržení bylo možné ve třech předpokládaných situacích a to vydržení práva odpovídající věcnému břemenu, vydržení práva osobního užívání pozemku a vydržení vlastnického práva. Vydržení vlastnického práva bylo možné pouze

¹³³ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

¹³⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění k 5. 3. 1964, §135

¹³⁵ Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 26. července 1982, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy. Sněmovní tisk č. 54. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0054_02.htm

fyzickou osobou, která byla oprávněným držitelem.¹³⁶ Vydržení bylo možné jen u věcí v osobním vlastnictví a to jak u movitých tak nemovitých. Vydržení věcného břemene bylo upraveno v samostatném ustanovení § 135b a bude rozebráno níže. Vydržení pozemku bylo značně problematické. Jakožto výrobní prostředky nemohly být pozemky předměty osobního vlastnictví. Vlastnické právo tedy nebylo možné vydržet, ale problém byl vyřešen vydržením tzv. práva na uzavření dohody o osobním užívání. Z toho vyplývala možnost užívat pozemek založená na dohodě mezi uživatelem a správcem pozemku.¹³⁷ Podmínky které musely být k úspěšnému vydržení splněny byly u všech třech typů vydržení stejné, tj. oprávněná držba, která musela trvat po dobu nejméně tří let a to nepřetržitě u věcí movitých. U nemovitostí byla tato hranice stanovena na deset let. Stejně jako nemovitosti byly upraveny věci odpovídající věcným břemenům. Doba, kdy vykonával držbu právní předchůdce, byla do této lhůty započítána. Byla započítána i držba v období původního znění občanského zákoníku z roku 1964, tedy mezi lety 1964 – 1983, kdy novela nabyla účinnosti.¹³⁸

§ 135b a § 135c byly posledními ustanoveními, která bychom v novelizovaném oddílu týkajícím se osobního vlastnictví našli. Stejný osud jako institut vydržení, který socialističtí právníci „dočasně“ vypustili ze zákonné úpravy během kodifikace občanského zákoníku 1964, potkal i institut věcných břemen. Stejně jako v případě vydržení si ale svůj přešlap během novelizace právníci v roce 1982 uvědomili. V důvodové zprávě bylo dokonce uvedeno, že vypuštění a dočasný zánik věcných břemen způsobil mezeru v zákoně. Stejným způsobem jako u institutu vydržení označili věcná břemena za dříve neexistující a jeho úprava je tedy nová a výsledkem socialistického právního bádání. Z dnešního pohledu již samozřejmě víme, že toto tvrzení je vzhledem k právní historii nesmysl. V návaznosti na podstatu osobního vlastnictví danou § 126 tohoto zákoníku, měl být význam věcných břemen především v uspokojování osobních potřeb občana. Případně měly být uspokojeny společenské potřeby v případě státního oprávnění k věcnému břemeni.¹³⁹ Definice věcných břemen v tehdejších právnických učebnicích nedělily věcná břemena na pozemkové a osobní

¹³⁶ Pojem *oprávněný držitel* byl upraven v § 132a

¹³⁷ ČEŠKA, Zdeněk, JOZEF KABÁT, JOSEF ONDŘEJ, JIŘÍ ŠVESTKA a kol., *Občanský zákoník – Komentář I.*, 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 430

¹³⁸ Tamtéž, str. 428

¹³⁹ Tamtéž, str. 435

služebnosti, tak jak jsme zvyklí. Důvodem bylo zřejmě i distancování se učebnic od právní úpravy věcných břemen v historii a bylo tak podtrženo tvrzení důvodové zprávy, že nová úprava věcných břemen nemá v právní historii obdoby.

Subjekty požívající práv věcných břemen nesly náklady na údržbu. Vznik věcných břemen upravený novelou byl rozšířen o několik možností. Věcná břemena mohla nově vznikat z rozhodnutí oprávněného orgánu, písemnou smlouvou, závětí a vydržením, mimo původní úpravu obsahující vznik ze zákona.¹⁴⁰ Nejčastějším způsobem se tak nově stala možnost vzniku věcného břemene z uzavřené písemné smlouvy podléhající registraci státního notáře.¹⁴¹

Zánik věcného břemene byl možný čtyřmi v zákoníku vyjmenovanými způsoby a to ze zákona, smluvně (písemně), v důsledku právní události a rozhodnutím orgánu.

5. Zánik osobního vlastnictví

Po pádu komunistického režimu a „sametové revoluci“ v roce 1989 došlo v Československu očekávaně k radikálním změnám jak ve společnosti, tak v právním prostředí. Spolu s přechodem centrálně plánovaného hospodářství na tržní došlo i k návratu ke klasickému kontinentálnímu právnímu pojetí vlastnického práva. Institut osobního vlastnictví tak byl odsouzen ke svému zániku mezi lety 1989 – 1991, kdy byl zákonnými reformami z právních předpisů odstraněn.

Prvním dokumentem souvisejícím se zánikem osobního vlastnictví, jehož vznik byl součástí snahy občanů o demokratické zřízení Československa během sametové revoluce, byl návrh československé ústavy, který byl vypracován Občanským fórem a jeho kolektivem právníků pod vedením Pavla Rychetského. Tento návrh ústavy nebyl sice přijat, nicméně odmítal do té doby socialismem propagované, zkreslené a vytvořené instituty a přístupy k právu.¹⁴² Mimo

¹⁴⁰ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ, Jiří ŠVESTKA a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, str. 436

¹⁴¹ LAZAR, Jan, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987, str. 297

¹⁴² GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1989-1992, IV. díl. Praha: Karolinum, 2007, str. 45-46

rozsáhlou úpravu lidských práv a svobod tento dokument zakotvil i ochranu a rovnost vlastnického práva v článku 9. Byla zaručena ochrana vlastnického práva, deklarována jeho rovnost a podpora vlastnického práva v podnikání. Byť dokument nebyl nikdy uveden v platnost, je zřejmá jeho podobnost s později přijatým zněním Listiny základních práv a svobod.

Novelizací a pokusů o novelizaci ústavy v roce 1989 – 1992 proběhlo opravdu mnoho. Do rozpadu Československa však stejně zůstala v platnosti novelizovaná ústava z roku 1960. Právě novelizací z roku 1990 přijetím ústavního zákona č. 100/1990 Sb. došlo k několika změnám v tehdejší stále ideologicky orientované ústavě. Především bylo odstraněno rozdělení vlastnictví do rozdílných forem s následným dopadem na občanský zákoník, ve kterém byly jednotlivé formy do té doby upraveny a konkretizovány.¹⁴³ Byla odstraněna vlastnická soustava a zavedena rovnost mezi vlastníky.¹⁴⁴ V článku 11 byl konečně vypuštěn zákaz vlastnictví půdy jako výrobního prostředku, konkrétně bylo zaručeno právo na vlastnictví půdy.¹⁴⁵

Zásadní změnou vycházející z transformace hospodářského režimu na tržní systém byla podpora a ochrana podnikání zaručená v článku 13. Kdy stát výslovně „vytváří podmínky a stanoví pravidla pro rozvoj a ochranu podnikání a hospodářské soutěže“.¹⁴⁶ Podnikání tak bylo po dlouhém komunistickém diktátu konečně zase žádanou a povolenou formou výdělečné činnosti. Ve spojení s touto činností vešel v tomtéž roce v platnost i zákon č. 105 /1990 Sb., zákon o soukromém podnikání občanů.

Občanské právo se konečně dočkalo své novelizace až v roce 1991, konkrétně zákonem č. 509/1991 Sb.. Novela stávajícího zákoníku z roku 1964 proběhla z důvodu časové tísně během proměny socialistického zřízení společnosti na demokratickou na úkor kodifikace nového občanského zákoníku, což nebylo z časových možností proveditelné. Novela radikálně zasáhla do celého znění občanského zákoníku z roku 1964 a vypustila nebo upravila celé části tohoto kodexu včetně části týkající se vlastnického práva. Navrátila do předpisu institut

¹⁴³ Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 5. listopadu 1991, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník. Sněmovní tisk č. 685. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_08.htm

¹⁴⁴ Ústava ČSSR z roku 1960, znění mezi lety 1990 až 1992, článek 7

¹⁴⁵ Ústava ČSSR z roku 1960 znění mezi lety 1990 až 1992, článek 14

¹⁴⁶ Ústava ČSSR z roku 1960 znění mezi lety 1990 až 1992, článek 13

závazkového práva a zavedla jednotnou úpravu vlastnického práva bez ideologických vlivů socialistického zřízení.¹⁴⁷ Tímto krokem byl definitivně odstraněn institut osobního vlastnictví z československého právního systému. Zásadním ustanovením byl § 124 novelizovaného občanského zákoníku z roku 1964, který zaručil následujícím způsobem rovnost subjektů vlastnického práva: „*všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a poskytuje se jim stejná právní ochrana*“.¹⁴⁸

Dnem nabytí účinnosti zák. č. 509/1991 Sb., tj. dne 1. 1. 1992 institut osobního vlastnictví oficiálně zanikl.

6. Závěr

Cílem této práce zcela určitě nebylo zhodnotit institut osobního vlastnictví, nýbrž čtenáři tuto problematiku přiblížit a obecně objasnit právní úpravu institutu osobního vlastnictví v kontextu tehdejšího společenského zřízení. Z pohledu dnešní doby byla typologie vlastnických forem tehdejší socialistické společnosti nepochopitelná a celkově se ideologie vlastnictví odkláněla od dnešního života natolik, že si jen těžko dokáží tehdejší právní praxi představit. Zřejmě je můj pohled na věc zkreslený mým datem narození, kdy jsem neměl možnost socialistické Československo zažít tak, jako spousta starších generací, které se s problematikou vlastnictví v praxi potýkali.

Osobní vlastnictví bylo vlastnickou formou, která vzešla z potřeb socialistické společnosti. Vzhledem k neustálému konfliktu ideologie s životní praxí, bylo potřeba nějakým způsobem typizovat vlastnické formy a odlišit vlastnictví subjektů natolik, aby ideální společnosti odpovídaly ve všech směrech. Z tohoto pohledu je vcelku zajímavé, jakým způsobem se zvládli právníci tehdejší doby vypořádat s osobním vlastnictvím i přes nekonečné zákazy marxisticko-leninské ideologie, kde byl takový typ vlastnictví obecně nežádoucí. I přes složité překážky se právníkům podařilo najít si cestu a i když ne vždy zcela šťastně, tuto problematiku nakonec upravili. Nejvýznamnější úprava osobního vlastnictví

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 5. listopadu 1991, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník. Sněmovní tisk č. 685. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_08.htm

¹⁴⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, znění mezi lety 1992 – 2013, §124

náležela občanskému zákoníku z roku 1964, který se tomuto institutu poměrně podrobně věnoval. Konkrétnímu rozboru jednotlivých ustanovení jsem se věnoval i v této práci, kde tvoří značnou část tohoto textu s ohledem na zadané téma. V roce 1982 pak konečně došlo k jakémusi vystřízlivění právního přístupu deformovaného ideologickými poučkami a do kodexu bylo doplněno několik zásadních, v 60. letech vypuštěných institutů, což alespoň trochu narovnal pokřivený přístup odkloněný od tradičního kontinentálního režimu.

O osobním vlastnictví by se dalo říct že bylo jakýmsi prostředkem k nastolení ideálních vlastnických vztahů a spolu s dalšími formami vlastnictví reflektovalo potřeby tehdejší doby. V negativním pojetí pak mohlo být prostředkem k omezení vlastnických práv ve společnosti, kdy tato typizace vlastnických forem umožnila státu obrovský zásah do práv občana, která jsou v dnešní době zaručena a bereme je za samozřejmé.

První pokusy o zavedení tohoto institutu v 50. letech byly zpočátku zbrzděny v té době teprve vznikající lidově demokratické společnosti, která ještě nebyla na kodifikaci zcela připravena. Právní řád v té době nebyl ještě zcela pokřiven socialistickými ideály, proto osobní vlastnictví našlo své místo v občanském zákoníku v plném rozsahu až v roce 1964. Ten byl již výsledkem přechodního snažení socialistických právníků. Úprava obsažená v něm tak vycházela z předchozího snažení, ideálů a politiky státu. Následně došlo k rozvolnění nálady ve společnosti a byla tendence dát občanům více možností v nakládání s jejich majetkem což vyústilo v novelizaci v roce 1982. Ta, jak z mé práce vyplývá, byla potvrzením a přiznáním tehdejšího režimu, že striktní úprava z roku 1964 nebyla ve všech směrech bezchybná. Podobnou reakci lze vycítit i z důvodové zprávy, která sice chybu logicky přímo nepřiznává a vyhnula se přímému sebeobvinění, ale podobná „nálada“ je z ní však též cítit.

Zánik institutu osobního vlastnictví se s pádem komunismu v Československu dal očekávat. V dnešní době i když institut osobního vlastnictví sám o sobě již neexistuje. Stále se můžeme setkat s jeho užíváním po boku s pojmem družstevního a nájemního vlastnictví. Využívá se zejména ve vztahu k nemovitostem, kde jako přežitek minulé doby figuruje dodnes. Nicméně bez smyslu předchozí úpravy do roku 1989, potažmo do roku 1992, kdy osobní vlastnictví oficiálně zaniklo.

Společenská vůle vycházející z demokratického pojetí státu vyústila v ochranu stávající podoby vlastnictví v několika ohledech. Nelze samozřejmě hodnotit názor společnosti, ale jsem přesvědčen, že většinová společnost by se nerada s podobně omezujícími instituty setkala v budoucnu znovu. Z toho důvodu je vlastnické právo v dnešní době chráněno § 3 odst. 2 písm. e) občanského zákoníku. Dále bychom v ustanoveních § 1011 a § 1012 téhož zákona našli deklaraci, že všechny věci které jsou předmětem vlastnictví „někomu patří“ a vlastník má možnost s nimi nakládat zcela libovolně podle svého uvážení (v mezích zákona). Před přijetím nového občanského zákoníku, v době účinnosti novelizovaného občanského zákoníku 1964 po roce 1992, bylo vlastnictví chráněno ustanovením § 124. Vlastnické právo je v současné době chráněno i v ústavní rovině České republiky.

Cílem této práce bylo čtenáři přiblížit jeden z vymizelých institutů občanského práva, který zřejmě v budoucnu nebude mít v naší společnosti obdoby. Bylo pro mě přínosem a doufám, že i pro čtenáře ponaučením prozkoumat vlastnické právo a hodnoty společnosti v minulém režimu. Ve své práci jsem shrnul základní pojmy charakterizující vlastnictví a vlastnické právo, přiblížil jsem čtenáři období a vývoj předcházející kodifikaci osobního vlastnictví v roce 1964 v občanském zákoníku. Následně jsem okomentoval a vysvětlil ustanovení občanského zákoníku ve znění do roku a po roce 1982. Postupně jsem se dostal až k zániku institutu osobního vlastnictví a přiblížil čtenáři dokumenty se zánikem spojené.

7. Cizojazyčné resumé

The aim of this thesis was certainly not to evaluate the institution of personal property, but to introduce the this issue to reader and to clarify the legal regulation of the institution of personal property in the context of the social order of the time. From today's point of view, the typlogy of property forms in the socialist society of the time was incomprehensible and the overall ideology of property deviated from today's life to such an extent that it is difficult to imagine the legal practice of the time. Perhaps my perspective is distorted by my date of birth, when I did not have the opportunity to experience socialist Czechoslovakia as many of the older generations who had to deal with the issue of property in practice did.

Personal property was a form of ownership that arose from the needs of socialist society. Given the constant conflict between ideology and the practice of life, it was necessary to somehow typify the forms of ownership and to differentiate the ownership of the subjects so that they corresponded to the ideal society in all respects. From this point of view, it is quite interesting how the lawyers of the time managed to deal with personal property despite the endless prohibitions of marxist-leninist ideology, where this type of property was generally undesirable. Despite the difficult obstacles, the lawyers managed to find their way and, although not always happily, eventually regulated the issue. The most important regulation of personal property belonged to the civil code of 1964, which dealt with this institution in considerable detail. I have dealt with the specific analysis of the individual provisions in this thesis, where they form a significant part of this text with regard to the assigned topic. Then, in 1982, there was finally a kind of sobering up of the legal approach distorted by ideological precepts, and several crucial institutes that had been omitted in the 1960s were added to the code, which at least straightened out the skewed approach.

Personal property could be said to be a means of establishing ideal property relations and together with other forms of property it reflected the needs of the time. In a negative sense, it could then be a means of limiting property rights in society, where this typification of property forms allowed the state to make huge inroads into the rights of the citizen, which are nowadays guaranteed and taken for granted.

The first attempts to raise this institution in the 1950s were initially held back by the then nascent „people's democratic society“, which was not yet fully ready for codification. The legal order at that time had not yet been completely distorted by socialist ideals, so personal property did not find its place in the civil code in its entirety until 1964. This was already the result of previous efforts by socialist lawyers. The regulation contained therein was thus based on the previous efforts, ideals and policies of the State. Subsequently, there was a loosening of the mood in society and a tendency to give citizens more options in the disposal of their property, which resulted in an amendment in 1982. The latter, as my thesis shows, was a confirmation and admission by the regime of the time that the strict regulation of 1964 was not flawless in all respects. A similar reaction can be sensed in the explanatory memorandum, which, although it does not logically admit the error directly and avoids direct self-incrimination, a similar 'mood' is also apparent.

The demise of the institution of personal property was to be expected with the fall of communism in Czechoslovakia. Today, though, the institution of personal property itself no longer exists. We can still encounter it with the concepts of cooperative and tenant ownership. They are mainly used in relation to real estate, where they still exist today as a relic of a bygone era. However, in a different sense than in the previous legislation.

The social will based on the democratic concept of the state has resulted in the protection of the existing form of property in several respects. It is, of course, impossible to judge the opinion of society, but I am convinced that the majority society would not like to see similarly restrictive institutes again in the future. For this reason, property rights today are protected by article 3(2)(e) of the civil code. Furthermore, we would find in the provisions of § 1011 and § 1012 of the same law a declaration that all things are owned "by someone" and the owner is free to dispose of them as he sees fit (within the limits of the law). Before the adoption of the new civil code, at the time of the entry into force of the amended civil code 1964 after 1992, ownership was protected by the provision of article 124. The right to property is currently protected in the constitutional level of the Czech Republic.

The aim of this work was to bring the reader closer to one of the extinct institutes of civil law, which will probably have no parallel in our society in the future. It has been beneficial and, I hope, instructive for the reader to explore property law and the values of society in the past regime. In my thesis, I have

summarized the basic concepts characterizing ownership and property rights, and I have introduced the reader to the period and developments preceding the 1964 codification of personal property in the civil code. I then commented on and explained the provisions of the civil code as amended before and after 1982. I have progressed to the extinction of the institution of personal property and brought the reader closer to the documents associated with the extinction.

8. Zdroje

8.1. Knižní zdroje

BIČOVSKÝ, Jaroslav, Občanský zákoník a předpisy související I., 2. vyd. Praha: Panorama, 1981

ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT Jozef, ONDŘEJ Josef, ŠVESTKA Jiří a kol., Občanský zákoník – Komentář I., 1. vyd. Praha: Panorama, 1987

ELIÁŠ, CSc dr. Josef a doc. dr. Josef GLOS. K nové kodifikaci občanského zákoníku. Právník. 1982, 1982

ENGLES, B. Antidühring, Svoboda 1949

FIALA, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Brno, Masarykova univerzita Brno, 1993, 433s., ISBN 80-7239-111- 9, a 2 Doplněk Brno, právní stav k 1. 1. 2002, ISBN 80-210-2793-2

GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1989-1992, IV. díl. Praha: Karolinum, 2007

JIČÍNSKÝ, Z. Právní myšlení v 60. letech a v době normalizace, Praha 1992, ISBN 80-85431-24-6

KNAPP, Viktor, Operativní správa národního majetku národními podniky, in K otázkám nového občanského práva, Praha 1950

KNAPP, Viktor. Vlastnictví v lidové demokracii. Praha: Orbis, 1952

KNAPP, Viktor. Hlavní zásady československého socialistického občanského práva, Státní nakladatelství politické literatury, Praha, 1958

KNAPP, Viktor. LUBY Štefan, ed. Československé občanské právo. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan. Občanské právo hmotné. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005

KRATOCHVÍL, Z. Nové občanské právo, 1. vydání, Praha: Orbis, 1965

KUKLÍK, Jan. Dějiny československého práva 1945-1989. Praha: Auditorium, 2011

LAZAR, Jan, ŠVESTKA Jiří a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. vyd. Praha: Panorama 1987

MALÝ, Karel. SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989, Praha: Karolinum, 2004, ISBN:80-246-0863-4

PLANK, Karol. KNAPP, Viktor. Učebnice československého občanského práva: Vysokošk. učebnice. Sv. 1, Obecná část. Praha: Orbis, 1965.

SCHELLE, Karel a kol. Základy občanského práva. 3. upravené vydání, Ostrava: Nakladatelství KEY Publisching s.r.o. 2011, 228 s., ISBN 978-80-7418-116-0

SPÁČIL, Jiří a kol., Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. Praha: C.H. Beck, 2013

8.2. Zdroje dostupné z internetu

BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf

MARX, K., ENGELS, F., 1848, Manifest Komunistické strany, dostupné z: <https://www.marxists.org/slovak/marx-engels/1848/manifest/index.htm>

Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 26. července 1982, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy. Sněmovní tisk č. 54. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0054_02.htm

Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 5. listopadu 1991, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník. Sněmovní tisk č. 685. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_08.htm

Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku z roku 1964. Sněmovní tisk č. 156. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm

„Stalinská ústava“ SSSR 1936, čl. 10, Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/nejdemokratictejsi-ustava-sveta-navrh-nove-sovetske-ustavy-z-roku-1936/>

8.3. Soudní rozhodnutí

Rozsudek NS ze dne 21. 5. 2003, sp.zn. 22 Cdo 382/2002

8.4. Právní předpisy

Zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Zákon č. 131/1982 Sb., Zákon, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy

Zákon č. 109/1964 Sb., Hospodářský zákoník

Vyhláška č. 83/1976 Sb.